

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Доходи місцевих бюджетів як фінансова основа місцевого самоврядування»

Студентки 2 курсу, 2м групи,

спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»

спеціалізації «Державні фінанси»

Лисенко

Анни

Олександрівни

Науковий керівник

к.е.н., доцент

Єрмошенко

Лариса

Вадимівна

Гарант освітньої програми

завідувач кафедри фінансів,

заслужений діяч науки і техніки України

д.е.н., професор

Чугунов Ігор

Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів як фінансової основи місцевого самоврядування.....	6
1.1. Сутність доходів місцевих бюджетів як фінансової бази місцевого самоврядування.....	6
1.2. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів.....	11
2. Сучасні тенденції формування доходів місцевих бюджетів в Україні.....	15
2.1. Аналіз структури та динаміки доходів місцевих бюджетів України за 2015 - 2017 рр.....	15
2.2. Аналіз формування та виконання доходів місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015-2017 рр.....	25
3. Шляхи вдосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні.....	37
3.1. Шляхи вдосконалення формування міжбюджетних трансфертів як інструменту збалансування місцевих бюджетів.....	37
3.2. Проблеми та напрями вдосконалення системи формування доходів місцевих бюджетів.....	45
Висновки і пропозиції.....	52
Список використаних джерел.....	56
Додатки.....	62

ВСТУП

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним чинником регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. Це дає можливість місцевим органам влади в більш повному обсязі задовольняти потреби та інтреси територіальних громад і сприяє економічному та соціальному розвитку територій.

Основою соціально-економічного розвитку територій є фінансове забезпечення місцевого самоврядування, яке в свою чергу є однією зі складових частин влади і покликане забезпечити розвиток економіки на місцевому рівні, що пояснює їх важливу роль в соціально-економічному розвитку територій.

Діюча система формування доходів характеризується високим рівнем залежності їх дохідної бази від надання трансфертів із державного бюджету. В умовах обмеженості фінансових можливостей місцевих органів влади постає потреба у поглибленому дослідженні тенденцій формування та складу дохідної бази місцевих бюджетів і обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності [7].

Самостійність місцевих бюджетів є важливою передумовою соціально – економічного розвитку не лише на місцевому рівні, а й на загальнодержавному. Тому досить важливим є вживання заходів, які б сприяли зростанню незалежності місцевих бюджетів, що в результаті призвело б до покращення економіки країни.

Дослідженню особливостей формування та проблем дохідної частини бюджетів присвячені праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, даним дослідженням присвячені праці таких вітчизняних науковців як О. Кириленко, С. Юрія, В. Геєця, В. Кравченко, О. Демківа, К. Павлюк, Я. Жаліла, В. Томчука, І. Журавльової, В. Федосової, Ю. Пасічника, І. Чугунова та багатьох інших. Значну увагу формуванню та проблематиці доходів місцевих бюджетів приділяли такі західні вчені як Р. Гнейст, А. Вагнер, Л. Штейн. Вагоме місце

займають також праці російських науковців: Ю. Константинов, Л. Павлова, А. Бабич, Л. Дробозіна та інші.

Разом з тим необхідним є вдосконалення підходів до посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів. Зазначене свідчить про актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи та обумовило визначення її мети, об'єкту і предмету дослідження.

Метою дослідження є розкриття сутності та процесу формування доходів місцевих бюджетів, визначення їх ролі як фінансової основи місцевого самоврядування.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- дослідити та узагальнити теоретичні знання з питань формування доходів місцевих бюджетів;
- проаналізувати структуру доходної частини місцевих бюджетів України за 2015 – 2017 рр.;
- проаналізувати формування та виконання доходів місцевих бюджетів Чернівецької області;
- запропонувати шляхи вдосконалення формування доходів міжбюджетних трансфертів та місцевих бюджетів України за результатами аналізу.

Об'єктом дослідження є доходи місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, які виникають при формуванні доходів місцевих бюджетів, як фінансової основи місцевого самоврядування.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу курсового дослідження становлять фундаментальні положення зарубіжних та вітчизняних учених про сутність, функції і роль бюджету у фінансовому забезпеченні й регулюванні соціально-економічних процесів у державі.

У роботі використано діалектичний метод пізнання, а також історичний та логічний методи при виявленні закономірностей еволюції вчення про бюджет, його роль у суспільному відтворенні; системного аналізу - для розкриття процесів формування доходів і здійснення видатків бюджетів у їхньому розвитку,

взаємозв'язку та залежності; методи конкретного й абстрактного - для вивчення організації і порядку формування доходів і витрачання бюджетних коштів та кожної їхньої складової, зокрема чинників, що впливають на них; порівняльного аналізу - для оцінки різних систем формування і використання бюджетних коштів, які ґрунтуються на різних моделях бюджетних відносин.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі й нормативні акти України, дані Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної податкової адміністрації України, Державного казначейства України, монографічна література та періодичні зарубіжні й вітчизняні видання.

Наукова новизна:

- уточнення сутності доходів місцевих бюджетів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в узагальненій теоретичній інформації щодо формування доходів місцевих бюджетів та пропозиціях, які дадуть змогу оптимізувати процес формування доходів місцевих бюджетів України.

Структура та обсяг роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 66 сторінки друкованого тексту. Робота містить 9 рисунків та 5 таблиць.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Сутність доходів місцевих бюджетів як фінансової бази місцевого самоврядування

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997р. бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідний для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [3].

Місцеві бюджети – це сукупність фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевої влади для виконання покладених на них завдань і функцій. Як основа фінансової бази органів місцевого самоврядування і складова частина бюджетної системи країни місцеві бюджети відіграють значну роль в забезпеченні грошовими коштами заходів економічного і соціального розвитку певного регіону [12].

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та головним джерелом здійснення регіонального розвитку.

Місцевий бюджет — це система формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих [18].

У вітчизняній фінансовій науці місцеві бюджети розглядаються в трьох аспектах:

- по-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів;
- по-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування;

- по-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є економічним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом [8].

На нашу думку, місцевий бюджет, перш за все, необхідно розглядати як фінансовий план місцевих органів самоврядування. В загальному, місцевий бюджет можна охарактеризувати як фонд фінансових ресурсів, який допомагає органам місцевого самоврядування належно виконувати функції, які зазначено в Конституції.

Місцевий бюджет є основним фінансовим планом регіону, саме тому проблеми формування і функціонування місцевих бюджетів залишаються вкрай актуальними в бюджетній системі України. Місцеві бюджети є невід'ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим засобом реалізації державної політики. Саме місцевим бюджетам як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. У них зосереджено понад 80 % усіх фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування.

Роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону проявляється в тому, що у місцевих бюджетах акумулюється частина фінансових ресурсів, яка створюється на визначеній території і забезпечує фінансову базу місцевим органам влади для реалізації своїх повноважень [33].

Доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

Доходи місцевих бюджетів формуються на підставі Конституції України, Бюджетного кодексу України, Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та інших нормативних актах. Доходи міських, районних, селищних, сільських бюджетів формуються згідно з цими юридичними актами, а також рішеннями відповідних рад народних депутатів [31, 38].

Склад доходів, які закріплено за місцевими бюджетами та бюджетами місцевого самоврядування, утверджено ст.64, 66, 69 Бюджетного кодексу України.

Відповідно до ст.68 Бюджетного кодексу України, склад доходів та видатків бюджетів районів у містах (у разі їх створення) визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам.

Доходи місцевих органів влади класифікуються відповідно до їх джерел та за економічною сутністю. Так, у ст. 9 Бюджетного кодексу України, за джерелами надходження виділяють:

- податкові надходження – тобто ті, які встановлюються згідно законів про оподаткування загальнодержавні податки і збори;
- неподаткові надходження – доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі; доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом – доходи бюджету, що мобілізуються неподатковим методом. До них належать: надходження від продажу основного капіталу; надходження від реалізації державних запасів товарів; надходження від продажу землі і нематеріальних активів;
- трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [2].

За економічною сутністю виокремлюють власні, закріплені та регульовані доходи місцевих органів влади. Основу самостійності місцевого бюджету становлять власні та закріплені доходи.

Власні доходи — це доходи, які формуються внаслідок дій і рішень, прийнятих місцевими органами самоврядування. До власних доходів належать місцеві податки і збори, доходи від майна, що належить місцевій владі, та господарської діяльності комунальних підприємств, комунальні платежі, а також доходи за рахунок комунальних кредитів і позик [29].

Закріплені доходи є основою самостійності місцевих бюджетів. Закріплені доходи – це доходи, які закріплюються за певним бюджетом і щорічно відображаються у Законі України "Про Державний бюджет України". Закріплені доходи місцевих бюджетів становлять основу для визначення податкової спроможності території, їх обсяги впливають на розміри міжбюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з державного бюджету. Джерелом надходження місцевих бюджетів являються податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок, податок на майно, земельний податок, рентна плата, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів.

Регульовані доходи - це доходи, що розподіляються між різними рівнями бюджетної системи [29].

Вищезазначені види доходів є джерелом наповнення місцевих бюджетів. При цьому, податкові та неподаткові надходження спрямовуються до загального фонду місцевого бюджету, а от офіційні трансферти, доходи від операцій з капіталом та надходження до цільових фондів – до спеціального [2].

З точки зору фінансової теорії не існує єдиного підходу до визначення категорії «доходи місцевих бюджетів». Так, В.І. Кравченко дає наступне визначення доходів місцевих бюджетів – це «кошти, які надходять до відповідних місцевих бюджетів у розмірах і порядку, установлених законодавчо» [17, 399]. О. П. Кириленко визначає доходи місцевих бюджетів як доходи, що складаються із власних та закріплених надходжень, перелік яких визначений на тривалу перспективу [13, 140]. О. Д. Василик та К. В. Павлюк вважають, що економічна сутність доходів місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих місцевих рад і місцевих державних адміністрацій [4, 176].

На нашу думку, доходи місцевих бюджетів являють собою акумуляцію коштів, які місцеві бюджети отримують з відповідних джерел, визначених нормативними документами, для виконання місцевими органами влади своїх функцій. Також можна зазначити, що доходи місцевих бюджетів являються

частиною фінансових ресурсів держави, які надходять місцевим бюджетам на безповоротній основі і використовуються органами влади для забезпечення тактичних і стратегічних завдань розвитку території.

Отже, ми вважаємо, що доходи місцевих бюджетів є основним джерелом забезпечення ефективного функціонування місцевого самоврядування, характеризують їх фінансові можливості у здійсненні видатків з метою виконання поставлених перед ними завдань.

В економічній літературі немає єдиного підходу і щодо трактування поняття “формування доходів місцевих бюджетів”. Вітчизняні науковці визначають його як організований процес планування та мобілізації доходів місцевих бюджетів. Тобто, формування доходів місцевих бюджетів здійснюється у два етапи: 1) планування доходів місцевих бюджетів, яке відбувається на перших двох стадіях бюджетного процесу на місцевому рівні; 2) повна і своєчасна мобілізація запланованих доходів, що досягається під час виконання місцевих бюджетів і є третьою стадією бюджетного процесу на місцевому рівні. Завершенням цього процесу є складання звітності про виконання місцевих бюджетів [19, 132].

У Законі "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Доходи місцевих бюджетів районних рад у містах (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами. У дохідній частині місцевого бюджету починаючи з 1998 р. окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади [21, 425].

Відповідно до статті 61 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети [3].

1.2. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів

Різні країни мають різні територіально-адміністративні, етнічні, соціальні, історичні умови тощо, які визначають формування взаємовідносин між рівнями влади в бюджетній сфері. Залежно від цих умов кожна країна по-своєму розв'язує питання бюджетного устрою. Загалом в країнах світу існують дві форми організації бюджетних систем, такі як унітаризм та федералізм.

Так, для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Російська Федерація, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети). Бюджетна система ж в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія), як правило, представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети) [12].

У федеративних державах види місцевих бюджетів визначені зазвичай федеральним законодавством та законодавством окремих суб'єктів федерації, в унітарних же чітко визначаються на загальнодержавному рівні. Існують країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, у Іспанії до місцевих бюджетів включено також бюджети сумісних підприємств (так званих торговельних товариств), створених за участю держави. Для країн із високим ступенем розбіжності бюджетної забезпеченості характерним є доволі високий рівень централізації бюджетної системи. Проте в більшості країн світу бюджетні системи належать до децентралізованих, тобто місцеві бюджети становлять окрему ланку бюджетної системи та не включені до державного бюджету чи місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. Отже, центральною ланкою фінансів органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, які формуються на території адміністративних одиниць, що зазвичай мають виборні (представницькі) органи управління. Формування кожного місцевого бюджету зумовлене необхідністю фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Ці повноваження, своєю чергою, пов'язані із розв'язанням питань місцевого значення.

Система місцевих бюджетів може включати різні види бюджетів, а саме: бюджети територіальних громад та інших органів місцевого самоврядування, а також бюджети державних утворень, які є суб'єктами федерації (наприклад, бюджети земель у ФРН, штатів у США, суб'єктів федерацій у Російській Федерації).

У окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків коливається досить широко. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. В Данії і Франції ця стаття доходів перевищує 40% [32].

До місцевих податків в зарубіжних країнах, як правило, відносять майнові, місцеві прибуткові, промислові, податки на професію, а також податки, які відображають політику місцевих органів влади (екологічні, на полювання, на собак і т.п.). В Україні у структурі доходів місцевих бюджетів також переважають податки (більше 85%).

При чому майже всім європейським країнам характерні типові місцеві податки. Наприклад в Австрії, Данії, Іспанії, Італії обов'язковими місцевими податками є податок на нерухомість, на торгівлю та на компанії. В Бельгії, Норвегії, Фінляндії, Швеції обов'язковим податком є податок на доходи фізичних осіб [30].

Найбільший внесок у дохідну частину бюджетів європейських країн справляє податок на майно. Частка податку в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів у Великобританії рівна 99%, у Франції та Іспанії 30-40%. Особливістю цього європейського податку є те, що базою оподаткування є справедлива вартість майна. За допомогою адміністрування цього податку можна встановити зв'язок між вартістю майна і доходами платника податку. В Україні,

на жаль, базою оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, тому що в Україні немає інструментів ефективно оцінки цього майна. Серед найважливіших місцевих податків в Україні є також прибуткові податки, такі як податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок та інші. В європейських країнах, яким характерні високі показники життєвого рівня високу вагу в доходах місцевих бюджетів займають прибуткові податки, в Швеції близько 70%, у Данії – понад 40%, у Норвегії – більше ніж 35% [30].

Поширеною практикою є те, що в країнах Європи до основних складових неподаткових надходжень належить плата за послуги такі як за водопостачання, енергопостачання каналізацію, прибирання сміття, утримання дітей у дитячих садках, шкільний збір. В Україні потрібно розширити перелік неподаткових платежів, які запроваджуються за рішенням місцевих рад, і дати органам місцевого самоврядування право регулювати їх розміри та встановлювати порядок їх справляння [23, 28].

Враховуючи зарубіжний досвід ми пропонуємо запровадити новий податок, який буде значущим фінансовим джерелом для місцевих бюджетів. Нововведенням буде, наприклад, податок на благоустрій міста. Платниками податку будуть суб'єкти господарювання, метою діяльності яких є отримання прибутку. Ставка податку розраховуватиметься в розрахунку на 1 працюючого на місяць. Кошти від податку використовуватимуть на прибирання вулиць, парків, скверів, вивіз сміття, озеленення територій, придбання урн для сміття. Ставка податку – один неоподатковуваний мінімум доходів громадян на 1 працюючого на місяць. Запровадження цього податку дасть можливість вирішити побутові проблеми міста, які на сьогодні міський бюджет не має можливості профінансувати [26, 113].

В європейських країнах визначальною тенденцією розвитку системи формування доходів місцевих бюджетів є посилення організаційно-інституційних чинників, які полягають у визначенні стратегічних напрямків, спрямованих на раціональне використання регіональних ресурсів та упорядкування діяльності

органів державної влади й місцевого самоврядування щодо справедливого розподілу доходів між бюджетами різних рівнів у просторовому розумінні [50].

Механізм функціонування складових системи формування доходів місцевих бюджетів у країнах – членах Європейського Союзу, які ратифікували Європейську Хартію місцевого самоврядування, характеризується високою ефективністю, тобто відповідно до специфічних умов кожної країни місцеві бюджети є ефективним інструментом соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Механізм реалізації інституційної, узгоджувальної та організаційної функцій, що склався протягом багатьох століть, сприяє оптимізації взаємозв'язків між рівнями бюджетної системи.

Приклади досвіду європейських країн, які ратифікували Хартію місцевого самоврядування, свідчать про успішне функціонування систем формування доходів місцевих бюджетів, завдяки чому забезпечується оптимізація бюджетних відносин та успіх трансформаційних перетворень [50].

Міжнародний досвід свідчить про те, що здатність органів місцевого управління надавати високоякісні соціальні послуги, поліпшувати умови життя своїх громадян, вдосконалювати інфраструктуру та залучати необхідні ресурси, які б відповідали їх потребам, базується на таких постулатах:

- раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних;
- “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об'єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей;
- стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук ресурсів, необхідних для послідовного досягнення цілей розвитку [32].

РОЗДІЛ II. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз структури та динаміки доходів місцевих бюджетів України за 2015-2017рр.

Статтею 10 Податкового кодексу України встановлено перелік місцевих податків та зборів, виходячи з якого, кожна сільська, селищна чи міська рада приймає рішення щодо встановлення на своїй території тих чи інших місцевих податків та зборів.

До місцевих податків належать: податок на майно (який складається із плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки та транспортного податку); єдиний податок.

До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю).

Місцеві ради в межах повноважень і відповідно до вимог, визначених Податковим кодексом, вирішують питання встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Установлення місцевих податків та зборів, не передбачених Податковим кодексом, в Україні забороняється [4].

Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до статей 64 та 69 Бюджетного кодексу України.

Враховуючи те, що запровадження та встановлення розміру ставок місцевих податків і зборів (в межах, визначених Податковим кодексом) належить виключно до компетенції органів місцевого самоврядування, вони мають реальні можливості впливати на обсяги надходжень зазначених платежів до відповідних бюджетів. Відповідно, формування значної частини власних доходів місцевих

бюджетів знаходиться у прямій залежності від того, наскільки ефективно органи місцевого самоврядування зможуть організувати весь комплекс робіт по запровадженню та мобілізації місцевих податків і зборів [4].

Доходи місцевих бюджетів формуються також за рахунок міжбюджетних трансфертів, які надходять з державного бюджету у вигляді дотацій і субвенцій. Вони призначені для фінансування делегованих повноважень органів місцевого самоврядування і здійснення фінансового вирівнювання. Поряд з цим надання міжбюджетних трансфертів зумовлене недостатністю власних і закріплених доходів для фінансування видатків органів місцевої влади. Нині у бюджетній практиці застосовуються такі види міжбюджетних трансфертів: базова дотація, субвенції, реверсна дотація (кошти, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій), додаткові дотації.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб з урахуванням таких параметрів:

- 1) кількість населення;
- 2) надходження податку на прибуток підприємств, визначеного статтею 66 Бюджетного кодексу України, за останній звітний бюджетний період;
- 3) надходження податку на доходи фізичних осіб, визначеного статтею 66 Бюджетного кодексу України, за останній звітний бюджетний період;
- 4) індекси податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що визначаються окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

Індекс податкоспроможності відповідного обласного бюджету є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину [2].

При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету. Якщо значення індексу: в

межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється; менше 0,9 - надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9; більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1 [2].

Обсяги міжбюджетних трансфертів щорічно затверджуються Законом України «Про Державний бюджет» і надаються обласним бюджетам, бюджетам міст обласного значення, бюджетам об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, районним бюджетам.

Для аналізу структури доходів місцевих бюджетів протягом останніх трьох років побудуємо діаграму (рис. 2.1.).

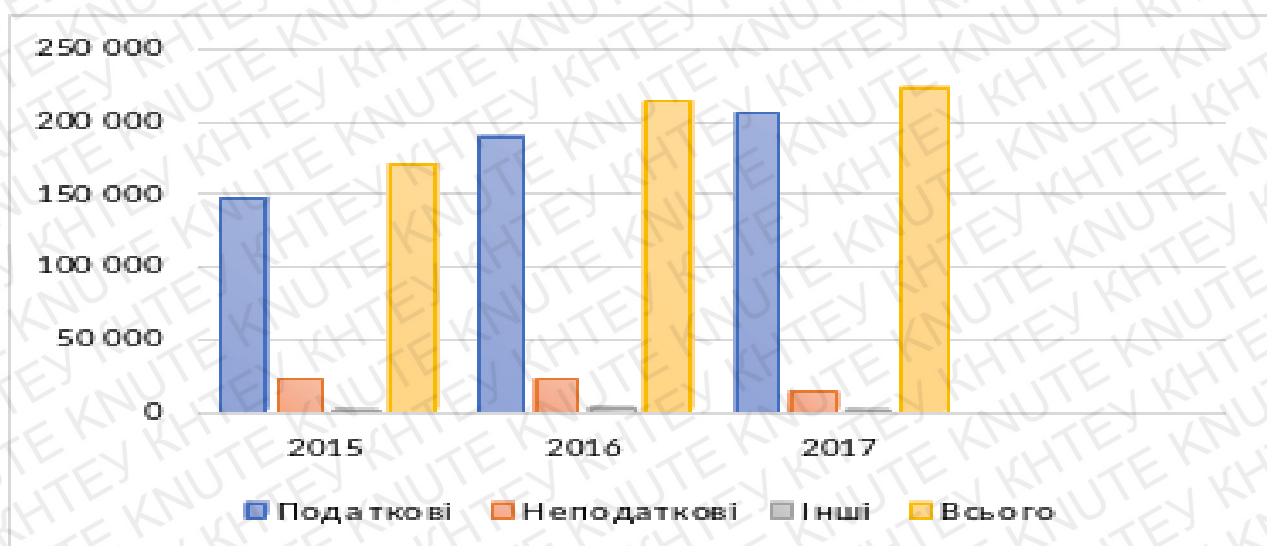

Рис. 2.1. Динаміка надходжень місцевих податків, млн.грн. [36]

Проаналізувавши обсяги доходів місцевих бюджетів за останні роки можна зробити висновок, що спостерігається їх стабільне зростання. У 2015 році надходження до місцевих бюджетів становили 170 645 млн грн, у 2016 році – 214 000 млн грн, а в 2017 – 223 090 млн грн. Порівнюючи обсяги надходжень до місцевих бюджетів, слід зазначити, що темп приросту доходів місцевих бюджетів у 2017 році відносно до 2015 року, становить майже 31%.

Розглянемо обсяги надходжень до загального фонду місцевих бюджетів. За січень-грудень 2015 р. до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 99,8 млрд. грн. За 2016 р. до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 146,6 млрд.грн., а за 2017 рік – 191,9млрд. грн.

Приріст надходжень до загального фонду 2017 р. проти 2016 р. склав 30,9% або + 45,3 млрд.грн.

За січень-вересень поточного року до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 167 620,3,7 млн. грн. [40].

У структурі доходів місцевих бюджетів найбільш вагомю ланкою є податкові надходження. Розглянемо динаміку податкових надходжень за 2015-2017 рр.

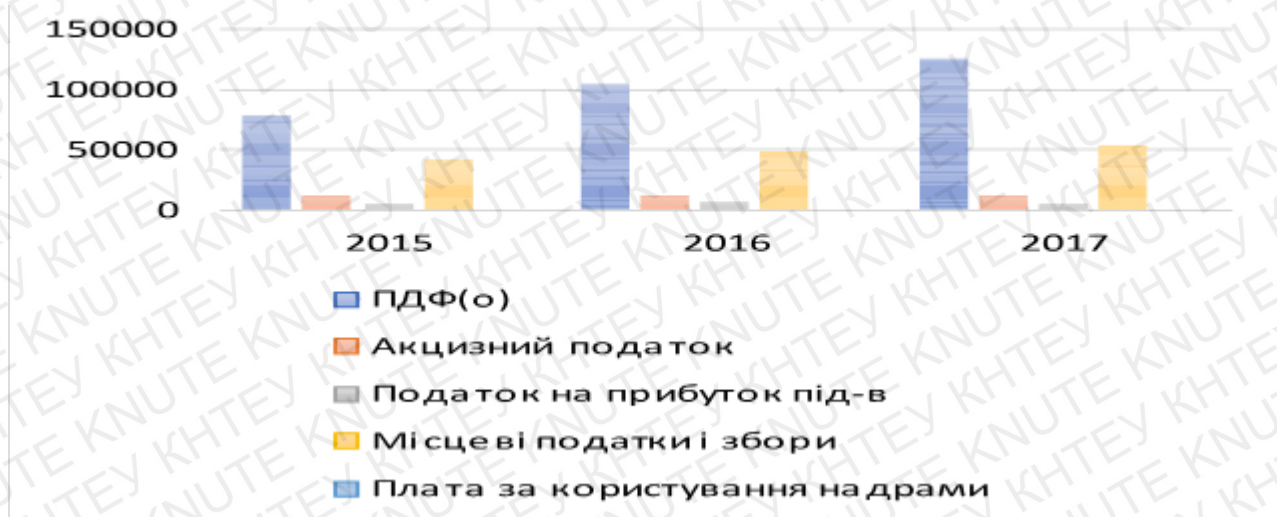

Рис. 2.2. Податкові надходження, млн. грн. [36]

Як видно з діаграми (Рис.2.2), найбільшим джерелом наповнення місцевих бюджетів являються податкові надходження, їх частка з кожним роком має тенденцію до збільшення.

Починаючи з 2016 року, податок на майно, зокрема плату за землю, було включено до місцевих податків і зборів. Дане нововведення повпливало на те, що місцеві податки і збори зайняли наступне місце серед доходів місцевих бюджетів після податку на доходи фізичних осіб. Так у 2015 році обсяг місцевих податків і

зборів становив 42 261 млн грн, а в 2016 році вже 48734 млн грн. В 2017 році надходження зберегли тенденцію до зростання, і становили – 54 148 млн грн. (визначивши темп приросту 2017 / 2015 можна пересвідчитись, що відбулось збільшення обсягу доходів на 28%) [5].

Серед неподаткових джерел наповнення місцевих бюджетів провідне місце належить надходженням бюджетних установ, адміністративним зборам і платежам, доходів державних підприємств (окрім НБУ).

Важливу роль у формуванні бюджетної політики і організації бюджетного процесу займає міжбюджетне регулювання, метою якого є перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх виконання. Однією із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання є міжбюджетні трансферти.

У 2017 році взаємовідносини з державним бюджетом мали 998 бюджетів (без непідконтрольних територій – 34), у тому числі 24 обласні бюджети, 148 бюджетів міст обласного значення, бюджет м. Києва, 459 районних бюджетів, 366 бюджетів об'єднаних територіальних громад. З 2018 року взаємовідносини з держбюджетом матимуть 1045 місцевих бюджетів (без непідконтрольних територій - 34) і у держбюджеті для них передбачатимуть відповідні трансферти [53].

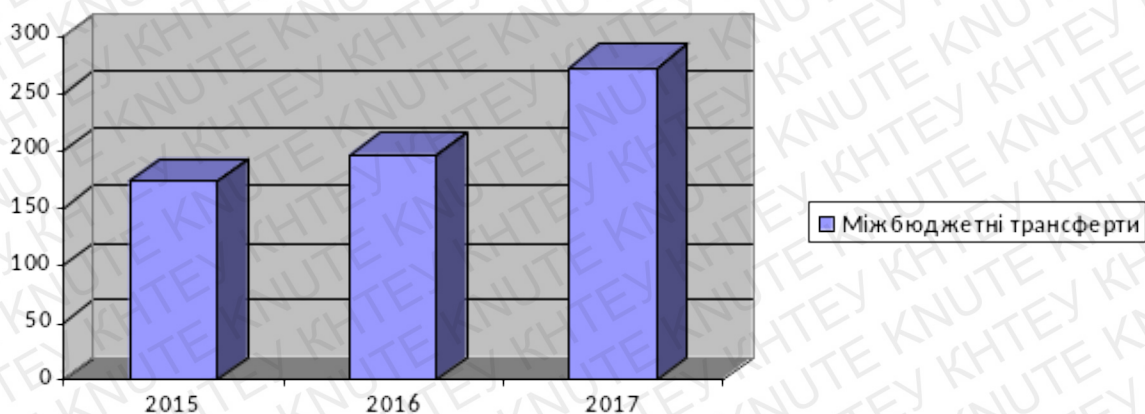

Рис. 2.3. Динаміка міжбюджетних трансфертів за 2015-2017рр., млн. грн. [43]

Як видно з діаграми (див. Рис. 2.3), спостерігається стрімке зростання міжбюджетних трансфертів. Потреба в додаткових коштах, які передаються з державного бюджету до місцевих, пов'язана з неефективним розподілом повноважень між органами управління щодо розподілу доходних джерел на їх виконання.

За 2017 р. місцевим бюджетам було перераховано міжбюджетних трансфертів в обсязі 272,9 млрд.грн. Розглянемо структуру та обсяги міжбюджетних трансфертів за минулий рік, зокрема:

- базова дотація перерахована в сумі 5,8 млрд.грн;
- медична субвенція перерахована в сумі 56,2 млрд.грн.;
- субвенції на соціальний захист населення перераховані в обсязі 124,7 млрд.грн. (в межах фактичних зобов'язань);
- освітня субвенція перерахована в сумі 51,5 млрд.грн.

Урядом забезпечено, станом на 01.10.2018, перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 216 529,1млн.грн., що складає 96,1% від передбачених розписом асигнувань на січень-вересень 2018 року, зокрема:

- базова дотація перерахована в сумі 6 137,0 млн.грн. або 100,0% до розпису асигнувань;
- медична субвенція перерахована в сумі 45 337,0 млн.грн. або 98,0% до розпису асигнувань;
- субвенції на соціальний захист населення перераховані в обсязі 100 407,6 млн.грн. (в межах фактичних зобов'язань) або 95,1% до розпису асигнувань;
- освітня субвенція перерахована в сумі 45 664,5 млн.грн. або 95,1% до розпису [40].

Одним із факторів того, що доходи місцевих бюджетів зберігають в останні роки тенденцію до зростання є, на мою думку, проведення децентралізації.

1 квітня 2014 року, розпорядженням Кабінету Міністрів України, була прийнята Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що ознаменувало початок реформи місцевого самоврядування, яка базується на основі положень Європейської Хартії [5].

Головним завданням реформи є досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації. Першим кроком на шляху реалізації реформи – стало завдання щодо фінансової децентралізації, яка розпочалася з прийняття змін до Бюджетного та Податкового кодексів України [6].

Для місцевих бюджетів, дана реформа має позитивне значення. Про це свідчить зростання обсягів власних ресурсів місцевих бюджетів, їх частки в структурі зведеного бюджету України, можливість органів місцевого самоврядування спрямовувати кошти на видатки розвитку, реалізація інфраструктурних проектів та ін.

У 2016 році обсяг власних ресурсів місцевих бюджетів становив 146,6 млрд грн, що на 49 % більше, ніж у 2015 р, тоді власні ресурси становили 98,2 млрд грн. У 2017 році зростання відбулось на 16,4% - 170,7 млрд. грн. У 2018 році, за прогнозом Міністерства фінансів України, обсяг власних доходів місцевих бюджетів становитиме 231 млрд. грн, тобто тенденція до зростання збережеться. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України також поступово зростає, що відображається на діаграмі (Рис.2.4).

Збільшення фінансових ресурсів, дозволяє органам місцевого

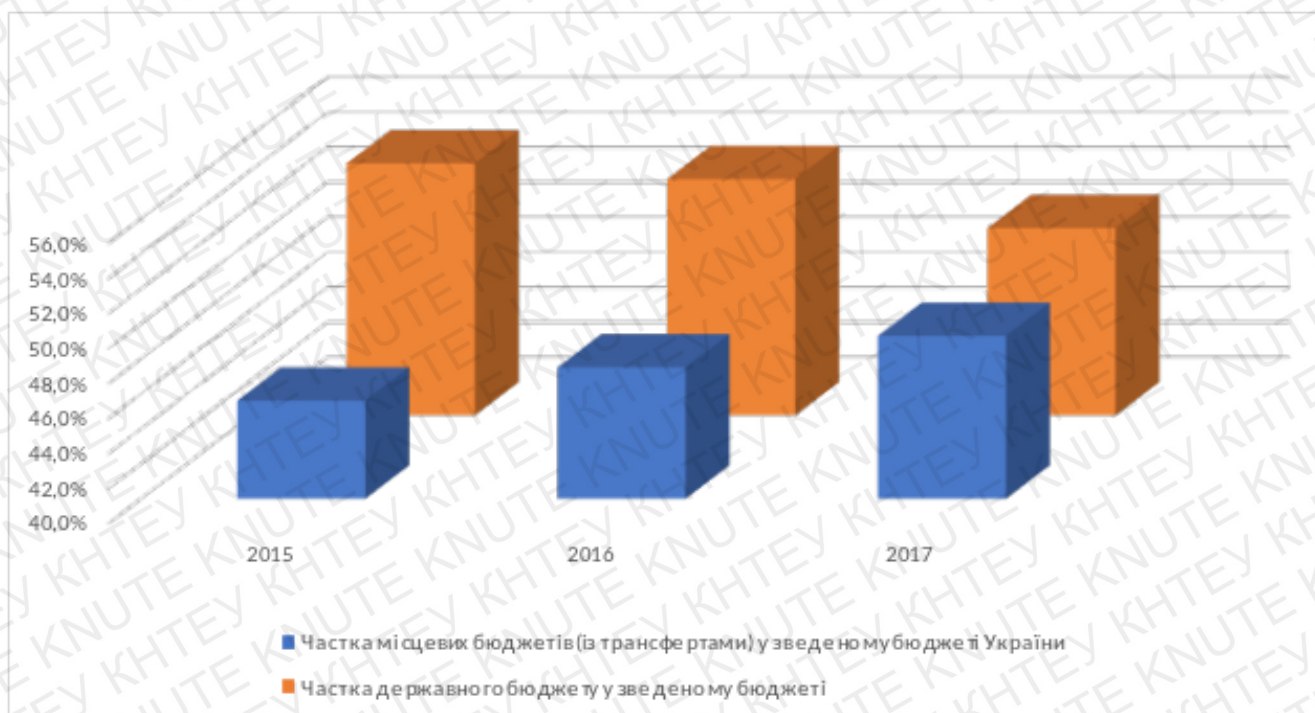

Рис. 2.4. Частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у зведеному бюджету України. %.[52]

самоврядування, більш самостійно реалізовувати місцеві стратегії розвитку, значно покращити інфраструктуру та благоустрій населених пунктів.

Про підвищення платоспроможності місцевих бюджетів, а відповідно і зростання доходів, свідчить те, що у 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів знизилася завдяки децентралізації на 24 %, кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. Також у 2017 році у 2,2 раза збільшилася державна фінансова підтримка розвитку громад.

Результативність децентралізації засвідчує і щомісячне накопичення залишків бюджетних коштів на рахунках місцевих бюджетів. На початок 2017 р. їх обсяг становив 47,7 млрд грн (33,6 млрд грн по загальному фонду та 14,1 млрд грн по спеціальному фонду). Приріст залишків коштів проти початку 2016 року становив 12,5 млрд грн або 35,5 %. Збільшення залишків коштів на рахунках місцевих бюджетів свідчить про вагоме зростання дохідної частини місцевих бюджетів, що в свою чергу дає змогу органам місцевого самоврядування бути більш автономними у питаннях розвитку громад та запобігати зверненням до

центральных органів влади щодо надання ними додаткових коштів з Державного бюджету.

Відбувається, відповідно, і збільшення доходів місцевих бюджетів на 1 жителя. Розглянувши динаміку обсягу доходів загального фонду місцевих бюджетів на одного жителя, можна пересвідчитись, що відбувається досить стрімке зростання (див. Рис. 2.5).

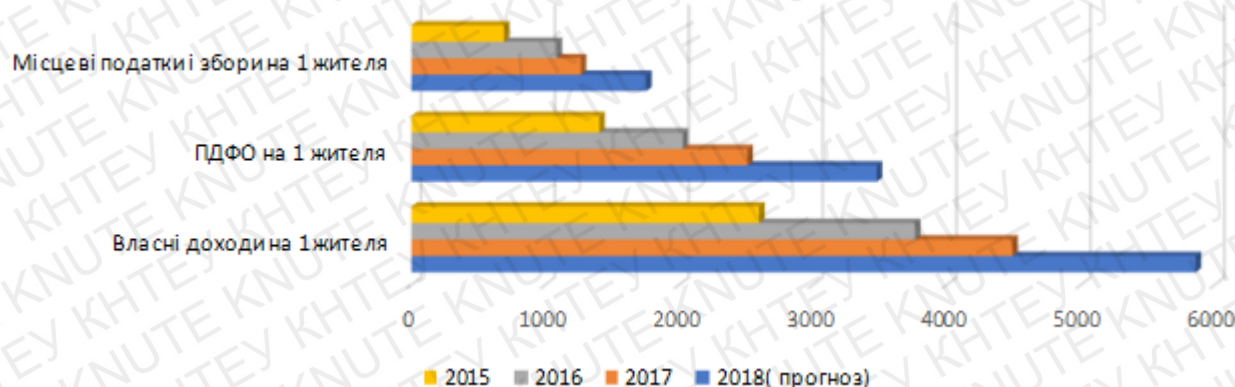

Рис.2.5. Доходи загального фонду місцевих бюджетів на одного жителя за 2015-2018 рр., млн.грн. [50]

У 2016 році власні доходи на 1 жителя збільшились на 44,9% , порівнюючи з 2015р. Дані за 2017 рік свідчать про незначне збільшення власних доходів, зокрема, темп приросту становить 19,3%, але все-таки даний показник можна вважати позитивним, адже зростання обсягу доходів зберіглося. За прогнозами Міністерства фінансів України, у 2018 році доходи загального фонду місцевих бюджетів на 1 жителя збережуть тенденцію до зростання. Так, темп приросту власних доходів на 1 жителя має становити 30,5%. Щодо податку на доходи фізичних осіб на одного жителя, то за 2017 рік відбулось незначне збільшення – 23,9% (у 2016 році – 44,9%), але за прогнозами даний показник буде зростати, і у 2018 році темп приросту очікується на рівні 38,5%. За проаналізовані роки, місцеві податки і збори на 1 жителя мають найменший темп зростання серед усіх розглянутих показників. У 2016 році зростання відбулось на 56,8%, що являється найбільшим значенням за останні роки, а от у 2017 році по відношенню до 2016р., темп приросту склав лише 16,7%. Проте за прогнозом на 2018 рік має відбутись

суттєве зростання, порівняно з 2017 р. Даний показник у 2017 р. склав 1265,3 грн, у 2018 ж очікується 1755 грн, тобто прогнозований темп приросту – 38,7 % .

Протягом січня-травня 2018 року надходження до загального фонду всіх місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 89,7 млрд грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2017 року надходження зросли на 17,4 млрд грн або на +24,1%. Зважаючи на проведення активних процесів об'єднання територіальних громад у 2015-2017 роках, що стало наслідком розширення їх дохідної бази, показник приросту доходів по відношенню до минулого року по бюджетах об'єднаних територіальних громад (ОТГ) склав +64,8% (в 1,6 рази) [50].

Результатом реформи стало підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів. Об'єднані громади показують високі і динамічні темпи приросту власних доходів.

Показники виконання місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку. Якщо органи місцевого самоврядування мають достатньо ресурсів у своєму розпорядженні, це означає, що влада зможе забезпечити найповніше задоволення потреб жителів відповідних територій, зокрема у соціальній сфері, вдосконаленні інфраструктури, фінансуванні різнобічних заходів, які зможуть підвищити рівень життя громадян певної місцевості. Також це дасть можливість виникненню сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, що на мою думку, є досить важливою складовою для збільшення доходів місцевих бюджетів.

Пріоритетом державної бюджетної політики на середньострокову перспективу в частині регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової спроможності, підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні.

З метою підвищення передбачуваності і послідовності бюджетної політики, у тому числі на місцевому рівні, Основними напрямками бюджетної політики на

2018–2020 роки передбачено запровадження середньострокового бюджетного планування. Середньострокове бюджетне планування базується на тому, що бюджет складається на три роки і усі розпорядники коштів мають змогу наглядно бачити як відбуватиметься їх фінансування за даний період і до чого їм потрібно бути готовими. Отже, місцеві органи влади більш охоче будуть вкладати кошти у розвиток інфраструктури певної території, розвитку соціальної сфери [7].

З метою зменшення диспропорцій бюджетної забезпеченості між місцевими бюджетами передбачено встановлення однакового відсотку до суми, яка передається до державного бюджету з відповідного місцевого бюджету як реверсна дотація та надається з державного бюджету відповідному місцевому бюджету як базова дотація. Такий підхід забезпечує більш справедливий перерозподіл ресурсу місцевих бюджетів, внаслідок якого базова дотація надається місцевим бюджетам за рахунок реверсної дотації без залучення додаткових коштів з державного бюджету для забезпечення вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів [11].

Отже, розглянувши динаміку доходів місцевих бюджетів, деякі фактори, які на них впливають, можна дійти до висновку, що все-таки спостерігається їх поступове стабільне зростання. На це має суттєвий вплив реформа місцевого самоврядування, що свідчить про необхідність продовження просуватися в обраному напрямку, з урахуванням досвіду та гнучкістю до змін.

2.2. Аналіз формування та виконання доходів місцевих бюджетів

Чернівецької області за 2015-2017 рр.

Послідовні підходи до реалізації бюджетної реформи дали змогу суттєво збільшити фінансові ресурси громад. Це, зокрема, підтверджується підвищенням їхньої дохідної спроможності.

Місцеві бюджети Чернівецької області за 2016 рік виконані по доходах в сумі 7 млрд. 830 млн. 976 тис. 801,48 грн., або 105,0% до уточненого плану (уточнений план становить 7 млрд. 457 млн. 523 тис. 131,68 грн.), зокрема по загальному

фонду – 7 млрд. 174 млн. 266 тис. 507,70 грн., або на 102,5%, спеціальному фонду – 656 млн. 710 тис. 293,78 грн., або на 143,3%. До загального і спеціального фондів місцевих бюджетів області за 2016 рік надійшло (без врахування міжбюджетних трансфертів) 2 млрд. 529 млн. 926 тис. 55,1 грн., що становить 113,9% до плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін на 2016 рік (+307 млн. 863 тис. 15,8 грн.).

У 2016 році надходження до місцевих бюджетів збільшились проти 2015 року на загальну суму 873 млн. 932 тис. 945,4 грн. або в 1,5 рази більше. Із збільшенням доходів місцевих бюджетів проти минулорічних на 873,9 млн. грн. збільшились на 964 грн. доходи у розрахунку на одну особу (з 1 820 грн. за 2015 рік до 2 784 грн. за 2016 рік) [24].

До загального фонду місцевих бюджетів за 2016 рік надійшло (без офіційних трансфертів) 1 млрд. 886 млн. 65 тис. 980,2 грн., що становить 110,6% до уточненого плану місцевих рад на рік (+180 млн. 197 тис. 87,2 грн.). Забезпечено виконання планових показників загалом по обласному бюджету, м. Чернівцям, м. Новодністровську, усіх районах та об'єднаних територіальних громадах області. Із 263 місцевих бюджетів області забезпечено виконання планових показників по доходах загального фонду по 259, або 98% від загальної кількості.

Порівняно з 2015 р. надходження до загального фонду місцевих бюджетів збільшились по обласному бюджету, містах обласного значення, усіх районах та об'єднаних територіальних громадах області на загальну суму 628,8 млн. грн., або в 1,5 рази. Зазначений темп зростання є більшим, ніж в середньому по Україні, за цим показником область посідає 9 місце [24].

Об'єднані громади області, які в минулому році вийшли на прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом, вдало завершили 2017 фінансовий рік. План по надходженню власних доходів в цілому по всіх об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) виконано на 105,6%, загальна сума перевиконання склала 14,2 млн.грн.

Найбільший відсоток виконання склав в ОТГ с. Вашківці Сокирянського р-ну 120,3%, найменший – в ОТГ м.Сторожинець 101,1%. В абсолютних сумах

найбільше перевиконання бюджету досягли ОТГ – смт Глибока 1,9 млн.грн., м.Вижниця 1,5 млн.грн., с.Волока 1,5 млн.грн., с.Великий Кучурів 1,4 млн.грн.

Проаналізували виконання бюджетів в об'єднаних громадах Чернівецької області за 2017 рік виявлено, що у 15 з 16 громад надходження до бюджетів зросли у порівнянні з 2016 роком.

Найбільший ріст за минулий рік відбувся у Великокучурівській ОТГ - на 67%, у Красноільській ОТГ бюджет за рік зріс на 63%, у Недобоївській-майже на 59%. В середньому по громадах ріст доходів за минулий рік склав 40%. Найменше доходи зростали у сільських об'єднаних громадах Вашковецькій та Волоківській, а в Усть-Путилі доходи за минулий рік навіть не досягли розмірів 2016 року.

Зменшення власних доходів у порівнянні з 2016 роком допустила тільки Усть-Путильська ОТГ, у зв'язку із законодавчими змінами щодо справляння лісового збору за санітарну вирубку лісів, який зараховується до місцевих бюджетів [37].

В розрізі основних доходних джерел до загального фонду місцевих бюджетів за 2016 рік надійшло податку на доходи фізичних осіб у сумі 915,9 млн. грн., що становить 109% (+75,8 млн. грн.) до планових показників та на 299,8 млн. грн., або на 48,7% (по Україні – 47,3%) більше, ніж торік. Ріст надходжень проти минулорічних склався по містах обласного значення, усіх районах, ОТГ та обласному бюджету.

Податок на доходи фізичних осіб, попри спрямування його значної частки (25% з 1 січня 2015 року) до державного бюджету, продовжує зберігати у 2016 р. позицію найвагомішого за обсягом джерела формування дохідної частини загального фонду місцевих бюджетів – 48,6%. В розрізі бюджетів цей показник становить: по Чернівцям – 46,6%, Новодністровську – 63,3%; по районах – від 30% (по Новоселицькому) до 60,6% (по Герцаївському); по ОТГ від 31,8% (по Рукшинській) до 54,3% (по Сокирянській) [24].

Розглянувши динаміку зростання фактичних надходжень ПДФО по Чернівецькій області (див. Рис. 2.7) бачимо, що спостерігається стабільне їх

зростання. Так, темп росту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2015р. до 2014р. становить 120,4%, за 2016р. до 2015р. – 148,7 % (або +148,7 млн. грн.), за 2017р. до 2016р. – 148,9 % (+448,3 млн. грн.). Якщо порівнювати темп росту надходжень за січень – вересень 2017р. до січня-вересня 2018р., то темп росту становить 120,6 % (або +364,4 млн. грн.) [40].

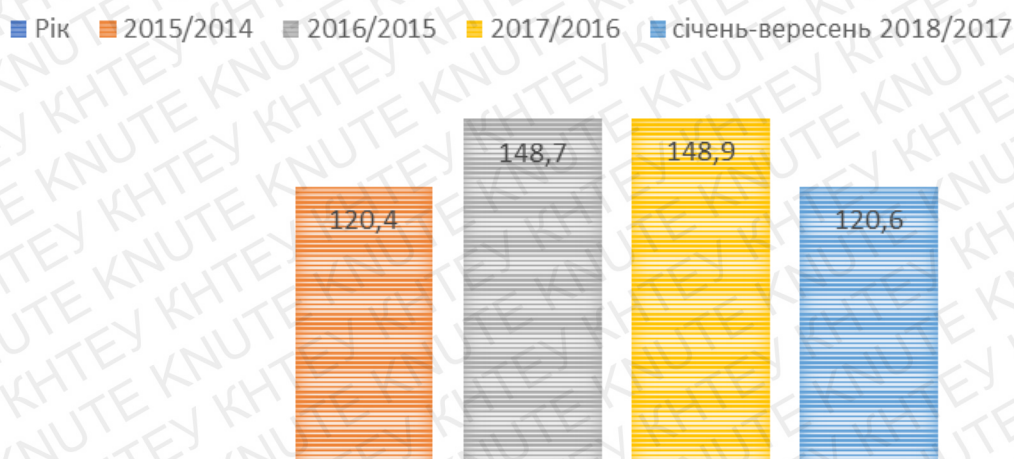

Рис.2.7. Темп росту фактичних надходжень ПДФО, %. [40]

Основні чинники, які вплинули на надходження податку на доходи фізичних осіб:

- збільшення відсоткової ставки ПДФО з 15% до 18% – 138,5 млн. грн.;
- ріст заробітної плати, зокрема мінімальної – 90 млн. грн.;
- інші (внаслідок детінізації доходів, зростання чисельності працюючих – 71,3 млн. грн.).

З 2016 року до місцевих податків і зборів віднесено податки на майно, зокрема плату за землю. Завдяки цьому місцеві податки і збори стали другим за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів. Їхня частка у загальній структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів сягнула 25,8%, а обсяг – 486,1 млн. грн. Позитивно вплинуло на формування та виконання місцевих бюджетів по платі за землю з юридичних осіб проведення нормативної грошової оцінки земель та застосування коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель у розмірі 1,433 (індекс споживчих цін за 2015 рік становив 143,3%, тоді як у 2015 році – 1,249). Крім цього, до складу податку на майно включено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, якого мобілізовано до

бюджету в сумі 11,5 млн. грн., та транспортний податок, надходження якого до місцевих бюджетів області склали 1,5 млн. грн. [24].

Другою істотною складовою місцевих податків і зборів є єдиний податок. В 2016 році цього податку мобілізовано в сумі 217,3 млн. грн., або 113,3% (+25,5 млн. грн.) до уточненого річного плану. Так, надходження єдиного податку з юридичних та фізичних осіб становили 191,1 млн. грн., що дорівнює 111,9% (+20,3 млн. грн.) до планових показників та на 53,1 млн. грн. (38,5%) більше, ніж в 2015 р.; єдиного податку з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків, 26,2 млн. грн. (124,6%, +5,2 млн. грн. до плану та на 10,5 млн. грн., або в 1,7 рази більше надходжень 2015 року). Загалом проти 2015 р. надходження єдиного податку збільшились на 63,6 млн. грн., або на 41,4%. Незважаючи на загальне збільшення надходжень цього податку, по бюджету ОТГ м. Сокиряни спостерігається зменшення порівняно з минулорічними. Ріст надходжень по єдиному податку:

- 1) з юридичних та фізичних осіб зумовлено зростанням задекларованого обсягу доходу суб'єктами господарювання на 16,7%;
- 2) з фізичних осіб зумовлено збільшенням чисельності платників на 1 206, ставок для суб'єктів господарювання 3-ї групи, ставок окремими місцевими органами самоврядування до максимальних розмірів, розмірів мінімальної заробітної плати [26].

Запровадження з 2015 року акцизного податку на роздрібний продаж підакцизних товарів позитивно вплинуло на стан наповнення місцевих бюджетів. Так, за 2016 р. місцеві бюджети отримали 267,9 млн. грн. (14% надходжень загального фонду) цього податку, що більше на 15,9 млн. грн., або на 6,3% плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін, та на 86 млн. грн. (47,3%) надходжень 2015 року [24].

Впродовж 2016 року з Державного бюджету України надійшло державних трансфертів у сумі 5 097,0 млн. грн., що становить 99,9% до річного плану, та на 642,2 млн. грн. більше, ніж надходження 2015 року (14,4%), зокрема: дотацій –

402,4 млн. грн., субвенцій – 4 694,6 млн. грн. В загальній сумі отриманих субвенцій 4 563,6 млн. грн. становлять субвенції соціального характеру (97,2% від загального обсягу субвенцій); 131,0 млн. грн. – субвенції капітального (інвестиційного) призначення (2,8%). За 2016 рік обсяг одержаних субвенцій, які спрямовуються на реалізацію державних програм соціального захисту населення, склав 4 563,6 млн. грн., а в результаті появи освітньої та медичної субвенцій зріс порівняно з 2014 роком в 3,4 рази, а порівняно з 2015 роком на 14,6%. Найбільші кошти соціального спрямування задіяні по субвенції на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям, а саме 1 425,1 млн. грн., яка надійшла відповідно до планових асигнувань, повернено до державного бюджету переплати допомог в сумі 0,1 млн. грн. На утримання мережі дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, виплату допомог на дітей-сиріт передбачена субвенція в сумі 11,0 млн. грн., надійшло відповідно до потреби 10,3 млн. грн.

Протягом 2016 року до області з державного бюджету надійшло 131 млн. грн. субвенцій капітального спрямування, що більше в 1,8 разів, ніж у 2014 році, та в 2,6 разів, ніж в 2015 році. До спеціального фонду місцевих бюджетів за 2016 рік (без міжбюджетних трансфертів) надійшло 643 млн. 860 тис. 74,9 грн., що становить 124,7% до уточненого річного плану (+127 млн. 665 тис. 928,6 грн.) та на 245 млн. 79 тис. 453,5 грн. (в 1,6 рази) більше, ніж за 2015 рік. Планові показники загалом по області виконані по обласному бюджету, бюджетах Чернівців, Новодністровську, усіх районів (крім Герцаївського) та об'єднаних територіальних громад області [24].

В доходах спеціального фонду місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають кошти, отримані місцевими бюджетами з державного бюджету – 49%, власні надходження бюджетних установ – 34%, надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – 8%, кошти від продажу землі – 5%, цільові фонди – 2%.

В розрізі основних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів за 2016 р. надійшло:

- коштів, отриманих місцевими бюджетами з державного бюджету, 316,1 млн. грн., що становить 141,6% та на 92,8 млн. грн. більше планових показників (експеримент розпочався з вересня 2015 року);
- власних надходжень бюджетних установ 215,8 млн. грн., що на 1,9 млн. грн. (0,9%) більше, ніж за попередній рік;
- коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту 53,8 млн. грн., що в 1,9 рази або на 25 млн. грн. більше плану та в 4 рази більше (+40,2 млн. грн.) минулорічних надходжень;
- коштів від продажу землі 33,9 млн. грн. (148%, +11 млн. грн. до плану) та на 8,6 млн. грн. (34%) більше порівняно з 2015 роком;
- цільових фондів, утворених органами місцевого самоврядування, 12,4 млн. грн. (112,7%, +1,4 млн. грн. до плану), зокрема до бюджетів Чернівців – 9,7 млн. грн. (78% усіх надходжень), та на 2,9 млн. грн. (31,2%) більше, ніж торік;
- коштів від відчуження майна, що знаходиться у комунальній власності, 6 млн. грн. (в 1,6 рази більше плану, +2,2 млн. грн.) та на 3,6 млн. грн. (в 2,5 рази) більше надходжень 2015 року.

Аналізуючи систему перерозподілу дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів у 2016 році загалом, можна стверджувати, що на місцеві бюджети було покладено значно більше видаткових повноважень, ніж їхня дохідна спроможність. Тому залишається ще ряд невирішених питань, що змушують органи місцевого самоврядування спрямовувати власні ресурси на фінансування невластивих їм повноважень, які були передані державою у 2016 році без фінансового забезпечення [24].

Наповнення місцевих бюджетів залежить від організації місцевими органами виконавчої влади комплексного процесу, спрямованого на підвищення економічної бази надходжень, вирівнювання податкового навантаження на платників, легалізації діяльності виробників, підвищення дисципліни адміністрування податків.

Одна з найскладніших проблем системи управління — передбачити майбутнє і віднайти ефективні рішення в умовах невизначеності. Інструментом мінімізації

невизначеності слугує прогнозування, а прогнозом називають науково обґрунтований висновок про майбутні події, про перспективи розвитку процесів, про можливі наслідки управлінських рішень [46].

Існує безліч методів які застосовуються у зарубіжній практиці для здійснення планування доходів місцевих бюджетів (Додаток А). В Україні ж застосовують дещо інші методи щодо планування дохідної частини місцевих бюджетів. Відобразимо ці методи в Додатку Б.

Методи прогнозування доходів поділяються на: метод експертних оцінок; метод прямого перерахунку; метод екстраполяції; економетричне прогнозування.

При прогнозуванні соціально-економічних процесів перевага віддається статистичним методам, прогнозним результатом яких є очікувані у майбутньому значення характеристик процесу. Вони дають позитивні результати на найближчу перспективу прогнозування — 1-3 роки. Результатом застосування цих методів є побудова трендової моделі.

Трендова модель — економіко-математична динамічна модель, в якій розвиток модельованої економічної системи відображається через тренд (тенденцію) її основних показників.

Тренд, який звично називають часовим трендом, відображає тенденцію зміни явища (процесу, об'єкта) у часі. Він описує фактичну усереднену для "передісторії" тенденцію процесу, що вивчається, у часі, його зовнішні прояви. Результат при цьому пов'язується виключно з плином часу. Припускається, що через фактор часу (t), можна виразити вплив усіх основних факторів. Аналітичне вирівнювання тренда - це досить поширені методи прогнозування [46].

Виявлення наявності тенденції і вибір функціонального виду трендового рівняння. Систематичне зростання рівнів динамічного ряду (доходів загального фонду місцевих бюджетів Чернівецької області) свідчить про наявність тенденції до зростання, а відносно стабільні значення ланцюгових абсолютних приростів — про лінійний її характер. Отже, тенденцію доходів загального фонду Чернівецької області можна описати лінійним трендом:

$$Y_t = a + bt \quad (1),$$

де a - рівень ряду динаміки при $t = 0$;

t – порядковий номер періоду, або моменту часу;

b – характеризує середню абсолютну швидкість зміни вирівняних рівнів часового ряду [44].

Параметри a та b обчислюються за формулами:

$$a = \sum y / n \quad (2),$$

$$b = \sum y * t / \sum t^2 \quad (3).$$

Для зручності розрахунків складемо таблицю даних (Табл.2.1)

Таблиця 2.1

Розрахунок теоретичних рівнів лінійного тренду

Роки	Доходи загального фонду, млрд. грн. (y_t)	Зміна часу, t	t^2	$y_t * t$	Y_t , млрд. грн.
2015	99,8	-1	1	-99,8	100,05
2016	146,6	0	0	0	146,1
2017	191,9	1	1	191,9	192,15
Разом	438,3	0	2	92,1	438,3

Отже, $a = 146,1$ млрд. грн.; $b = 46,05$ млрд. грн.

Підставивши значення t в рівняння тренду розрахуємо теоретичні рівні лінійного тренду:

$$Y_1 = 146,1 + 46,05 * (-1) = 100,05 \text{ млрд. грн.}$$

$$Y_2 = 146,1 + 46,05 * 0 = 146,1 \text{ млрд. грн.}$$

$$Y_3 = 146,1 + 46,05 * 1 = 192,15 \text{ млрд. грн.}$$

Так як $\sum y_t = \sum Y_t = 438,3$ млрд. грн., то розрахунки є правильними.

Оцінка адекватності трендового рівняння реальному процесу. Для оцінки адекватності трендового рівняння використовують:

- стандартну похибку:

$$S_e = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (y_t - Y_t)^2}{n - m}} \quad (4),$$

де n - довжина ряду, m – кількість параметрів функції (для лінійної функції $m=2$)

- коефіцієнт детермінації:

$$R^2 = 1 - \frac{\sum (y_t - Y_t)^2}{\sum (y_t - \bar{y})^2} \quad (5).$$

Дані, які необхідні для розрахунку даних величин знаходяться в Табл.2.2.

Таблиця 2.2

Дані для розрахунку стандартної похибки та коефіцієнта детермінації

Роки	y_t	Y_t	$(y_t - Y_t)^2$	$(y_t - y_{\text{ср.}})^2$
2015	99,8	100,05	0,0625	2143,69
2016	146,6	146,1	0,25	0,25
2017	191,9	192,15	0,0625	2097,64
Разом	438,3	438,3	0,375	4241,58

$y_{\text{ср.}} = 146,1$ млрд. грн.

За даними Табл.2 $S_e = \sqrt{0,375 / 1} = 0,61237$ млрд. грн., що відносно до середнього становить $(0,61237 / 146,1) * 100 = 0,42\%$.

Про адекватність лінійного тренду характеру динаміки доходів загального фонду місцевого бюджету області свідчить також високе значення коефіцієнта детермінації.

$$R^2 = 1 - (0,375 / 4241,58) = 0,999$$

Рівняння тренду побудуємо за допомогою програми Excel (Рис.2.6).

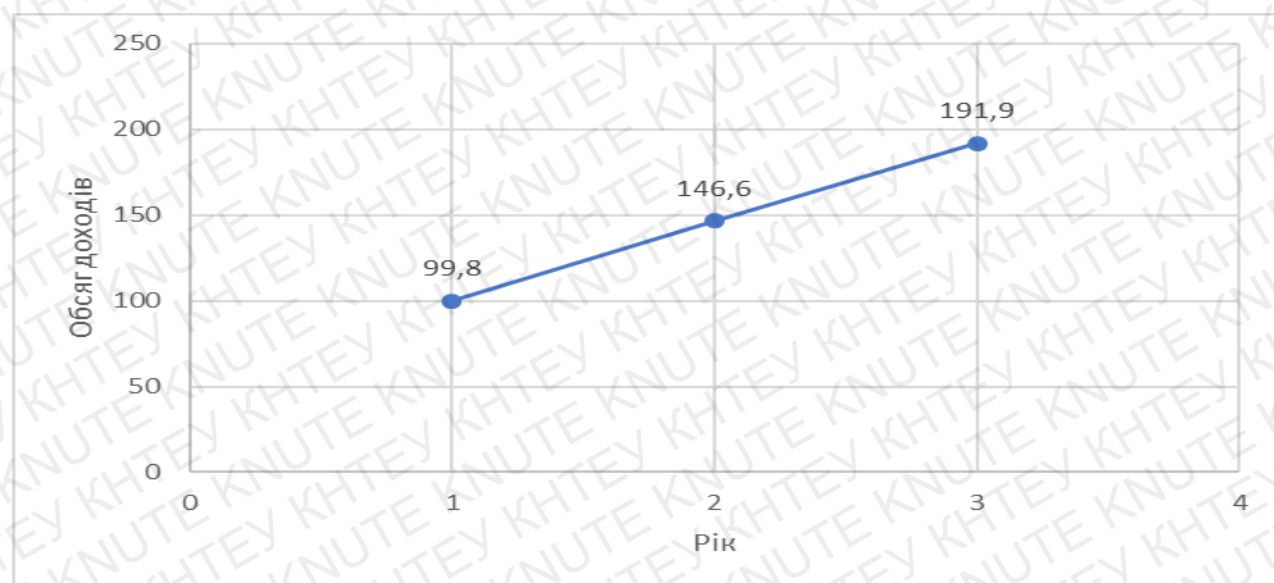

Рис. 2.6. Динаміка доходів загального фонду Чернівецької області, млрд.грн. [36]

Екстраполяція тренду. Визначимо прогноз на 2018 р., будемо вважати незмінними умови в яких формувалась тенденція доходів загального фонду місцевих бюджетів.

Знайдемо прогнозний рівень 2018 р. при $t=2$:

$$Y_{2018} = 146,1 + 46,05 * 2 = 238,2 \text{ млрд. грн.}$$

Методом екстраполяції визначається точковий прогноз показника; його межі залежать від похибки прогнозу S_p та імовірності висновку t , тобто $Y_{t+v} \pm t * S_p$.

Похибка прогнозу S_p є функцією стандартної похибки S_e , довжини динамічного ряду i періоду упередження.

$$\text{Тоді, } S_p = \sqrt{\left(\frac{n+1}{n}\right) + \frac{3 * (n+2v-1)}{n(n^2-1)}} = 0,61237 * \sqrt{3,3333} = 1,118$$

Звідси довірчий інтервал для прогнозного рівня доходів загального фонду місцевих бюджетів області з імовірністю 0,95 ($t=2,02$) буде в межах - $(238,2 \pm (2,02 * 1,118))$ 238,2 \pm 2,26.

Отже, доходи загального фонду місцевих бюджетів Чернівецької області у 2018 році будуть знаходитись в інтервалі від 235,94 до 240,46 млрд. грн.

Проведемо також розрахунки на 2019 р. Прогнозний рівень доходів загального фонду місцевих бюджетів області становить $Y_{2019} = 284,25$ млрд. грн.

За показником динаміки надходжень місцевих податків та зборів ОТГ Чернівецької області демонструють позитивні результати, саме цей показник найбільш реально висвітлює роботу громади в напрямку покращення своєї фінансової спроможності. І якщо по показнику власних доходів лідирують традиційно міські ОТГ (Кіцманська, Сокирянська, Глибоцька, Вижницька), то по показнику динаміки зростання цих доходів лідирують сільські та селищні (Кострижівська, Недобоївська, Великокучурівська, Юрковецька, Чудейська). Досягнення такого приросту відбулось за рахунок збільшення надходжень ПДФО на 20,2%, єдиного податку на 12,6%, та податку на нерухоме майно відмінного від земельної ділянки на 47,2%. Громади, оцінивши можливості оптимізації сплати податків, активно працюють над їхнім зростанням та диверсифікацією [25].

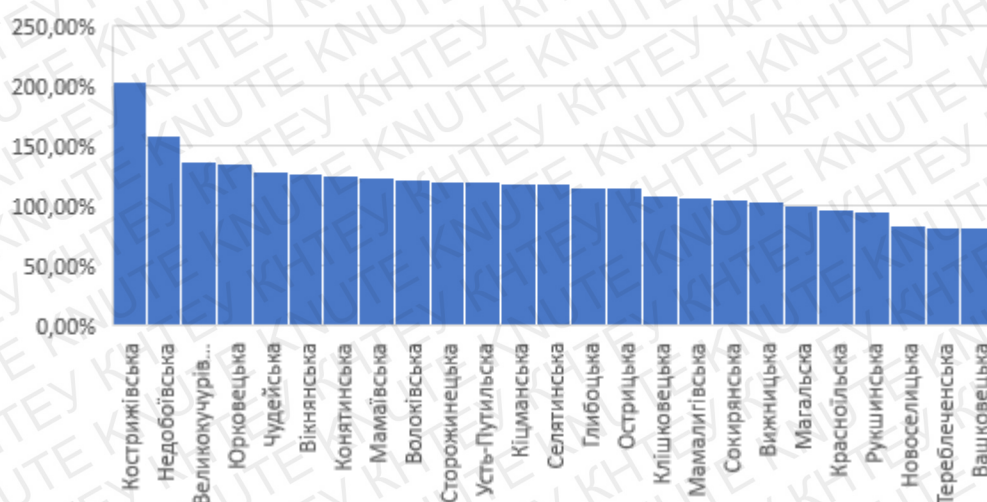

Рис.2.8. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів за I півр. 2018р. до I півр. 2017р., % [39]

Щодо динаміки надходжень місцевих податків зборів за I-ше півріччя 2018 року порівняно з I-м півріччям 2017 року, то найвищий темп зростання цих надходжень спостерігається по бюджету Кострижівської ОТГ – у 2 рази, найнижчий рівень - по Вашковецькій ОТГ, де надходження зменшилися на 18,2%. Також зменшили свої надходження в порівнянні з аналогічним періодом минулого року Тереблеченська, Новоселицька, Рукшинська та Красноільська громади (див. Рис. 2.8).

Отже, зважаючи на проведений аналіз, можна констатувати, що потрібно посилено працювати над збільшенням власної дохідної частини. В першу чергу, це робота з діючою податковою базою, на основі податкових паспортів. Вагомою складовою є написання проектів та залучення грантових коштів для стимулювання економічної діяльності, збільшення зайнятості та залучення інвесторів, які зможуть створювати додаткові робочі місця в громадах. Також важливо використовувати інструмент міжмуніципального співробітництва для оптимізації видатків на апарат управління.

Позитивним моментом можна відзначити, що ОТГ Буковини активно працюють над нарощенням своїх доходів, і це вселяє надію на покращення фінансових показників в майбутньому [25].

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи вдосконалення формування міжбюджетних трансфертів як інструменту збалансування місцевих бюджетів

На геополітичній карті світу важко віднайти модель функціонування місцевих бюджетів, в якій обсяг власних доходів відповідав би видатковим повноваженням місцевої влади. Причини цього зводяться від відмінностей у географічному розташуванні, природно-кліматичних умовах та ресурсному потенціалі регіонів до нерівномірного розміщення виробничої бази й історичних особливостей розвитку держави. Для їх усунення чи хоча б зменшення негативних наслідків використовуються інструменти фінансового вирівнювання, механізм яких спрямований на збільшення дохідної бази бюджетів територій з малим податковим потенціалом або надмірними витратами на забезпечення суспільного добробуту.

З теоретичної точки зору, інструменти фінансового вирівнювання дають змогу знизити вплив фіскальних дисбалансів на соціально-економічний розвиток територій, відтак змістити невідповідність між обсягами фінансових ресурсів органів влади одного або різних рівнів для виконання покладених на них функцій і завдань. На горизонтальному рівні використовуються інструменти між бюджетами одного рівня, тоді як на вертикальному рівні — між бюджетами вищого та нижчого рівнів. Цим досягається відповідність між загальною сумою доходів місцевих бюджетів і гарантованим державою мінімальним рівнем суспільних благ та послуг, що надаються мешканцям територіальних громад.

Поняття фінансового вирівнювання є одним з найбільш дискусійних у фінансовій науці. Деякі вчені його розглядають як процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не володіють достатньою власною дохідною базою [10, 101]. Інші — трактують з позиції приведення у відповідність витрат бюджетів до гарантованого державою

мінімального рівня суспільних благ і послуг, ліквідації диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків [14, 155].

Отже, головна мета фінансового вирівнювання — створення рівних можливостей для соціально-економічного розвитку регіонів (див. Табл. 3.1). Про це йде мова у Європейській хартії місцевого самоврядування, яку наша держава ратифікувала в другій половині 1990-х рр., відтак, взяла на себе зобов'язання виконувати її положення. У пп. 5 ст. 9 цього нормативно-правового документа зазначено, що захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягаря. Причому зазначені процедури або заходи не повинні завдавати шкоди повноваженням, які органи місцевого самоврядування здійснюють у межах власної компетенції [6].

Таблиця 3.1

Фіскальні дисбаланси у контексті реалізації головної мети фінансового вирівнювання територій

Види фіскальних дисбалансів	
1.Вертикальний дисбаланс	Невідповідність між обсягами фінансових ресурсів органів влади різних рівнів для виконання покладених на них функцій і завдань.
2.Горизонтальний дисбаланс	Невідповідність між обсягами фінансових ресурсів органів влади одного рівня для виконання покладених на них функцій і завдань.

Питання фінансового вирівнювання розглядаються також в нормативно - правовому полі. Викликає дискусію абз. 3 ст. 95 Конституції України, в якому зазначено про прагнення держави до збалансованості бюджету [1]. Цю тезу

Конституційний Суд України розтлумачив як обов'язок держави на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами, територіальними громадами враховувати загальносуспільні потреби [5]. Це суперечить змісту принципу збалансованості, визначеному в ст. 7 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI, згідно якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету [2]. Згадане положення розкрито в ст. 66 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 № 280/97- ВР. Зокрема місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб [3]. Тобто повноваження на здійснення видатків місцевих бюджетів повинні відповідати обсягу надходжень. У разі вичерпання всіх можливостей для збалансування місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, держава вдається до їх вирівнювання за рахунок передачі необхідних коштів до місцевих бюджетів у вигляді міжбюджетних трансфертів [24].

У системі бюджетного федералізму грошовий потік означає переміщення бюджетних коштів від одного суб'єкта або рівня бюджетної системи до іншого. У зарубіжній фінансовій літературі цей рух грошових коштів виражається поняттям "трансферт". Під трансфертом розуміють процес передачі майнових цінностей між економічними суб'єктами на незворотній та безоплатній основі, за якого відбувається передача права власності на кошти [16].

На практиці це здійснюється для недопущення виникнення або уникнення постфактум горизонтальних і вертикальних дисбалансів, тобто невідповідності між обсягами бюджетних коштів того чи іншого рівня влади та повноваженнями, які на нього покладаються в процесі розподілу компетенцій і відповідальності. Особливої ваги питання надання міжбюджетних трансфертів набувають на сучасному етапі українського державотворення, коли відчувається брак фінансових ресурсів та важелів впливу на соціально - економічний розвиток територій.

Розвиток та вдосконалення системи міжбюджетних трансфертів вимагають, з одного боку, її наближення до головних принципів і засад функціонування систем міжбюджетних відносин в економічно розвинутих країнах, з іншого – врахування регіональних, національних особливостей та умов формування місцевих бюджетів [11].

Зокрема за роки незалежності склад міжбюджетних трансфертів зазнав послідовних змін. У Законі України "Про бюджетну систему України" не було чітко визначено їх переліку, позаяк в одних статтях йшла мова про дотації і субвенції з Державного бюджету України, а в інших — згадувалися дотації та субвенції, отримані з бюджетів вищого рівня.

З прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України міжбюджетні трансферти набули інших форм, до яких належали дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, інші дотації.

Нова редакція Бюджетного кодексу України не тільки змістовно видозмінила, а й концептуально сформувала нову систему міжбюджетних трансфертів в нашій державі. Зокрема її основу склали базова та реверсна дотації, які призначені для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій і функціонують між державним та місцевими бюджетами й навпаки. Базова дотація надається з державного бюджету місцевим бюджетам, причому ресурсною базою для її перерахування є загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету. Реверсна дотація перераховується в іншому напрямі, а саме з місцевих бюджетів до державного бюджету [25, 42].

Впровадження базової та реверсної дотацій призвело до скорочення у майже 9 разів надходження загального обсягу цих інструментів вирівнювання дохідної спроможності бюджетів. Якщо в 2014 р. сума дотацій вирівнювання становила 64,4 млрд грн., а їх питома вага — 49,3% у міжбюджетних трансфертах, то в 2015 р. — 7,3 млрд грн., або 4,2%, у 2016 р. — 4,2 млрд грн., або 3,1%. За результатами горизонтального вирівнювання в 2017 р., базову дотацію визначено для 930

місцевих бюджетів і її обсяг склав 8,2 млрд грн, реверсну дотацію – для 223 бюджетів, її обсяг складає 5,4 млрд гривень. Утім, це аж ніяк не вплинуло на тенденційність фінансування видатків місцевих бюджетів за рахунок міжбюджетних трансфертів, що дестимулює органи місцевого самоврядування до пошуку власних джерел доходів місцевих бюджетів [25, 43]. Іншими словами, наскільки зменшилися надходження дотацій, настільки зросли обсяги субвенцій.

Як і у попередні роки місцевим бюджетам у 2018 надаються такі трансферти:

1) базова дотація:

Базова, як і реверсна, дотація є результатом горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом. При здійсненні горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів та визначенні базової/реверсної дотації на 2018 р. враховувалися наступні показники: офіційні дані звітності Державної служби статистики України щодо наявного населення станом на 01.01.2017 та Державної казначейської служби України про фактичні надходження ПДФО та податку на прибуток підприємства підприємств приватного сектору економіки (в частині, що зараховується до обласних бюджетів) за 2016 рік. До розрахунку на 2018 рік включено бюджети 47 об'єднаних територіальних громад, у яких в квітні 2017 року відбулися перші місцеві вибори.

2) додаткові дотації на:

- фінансування переданих з державного бюджету видатків на утримання закладів освіти та охорони здоров'я. Така додаткова дотація надається з 2017 року, у зв'язку із передачею на фінансування з місцевих бюджетів усіх видатків (крім видатків на оплату праці педагогічних працівників) по загальноосвітніх закладах та видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв для закладів охорони здоров'я;
- компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок наданих державою по-даткових пільг зі сплати земельного податку.

3) субвенції:

- освітня субвенція, її розподіл між місцевими бюджетами здійснюватиметься на основі нової формули, яка враховуватиме нормативну наповнюваність класів, що дасть змогу запровадити стимулюючий механізм під час проведення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів;
- медична субвенція, її розподіл між місцевими бюджетами здійснюватиметься відповідно до Формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 618 [52].

Субвенції є міжбюджетними трансфертами для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання. Головним чином, вони надаються для здійснення державних програм соціального захисту (наприклад, пільги та житлові субсидії населенню на придбання пічного побутового палива і скрапленого газу, оплату електроенергії, природного газу та комунальних послуг, пільги з послуг зв'язку та інші пільги). Значно менші суми йдуть на будівництво, реконструкцію, ремонт й утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, утримання об'єктів спільного користування та виконання інвестиційних програм з місцевих бюджетів [24].

Соціальні трансферти є потужним інструментом перерозподілу доходів та способом реалізації перерозподільної політики держави. Трансфертні платежі впливають на те, як сумарний дохід суспільства розподіляється між його членами. Внутрішня структура соціальних трансфертів різниться залежно від особливостей моделі соціальної політики та містить у собі три узагальнених елементи: соціальне страхування; соціальну допомогу; дитячу допомогу. Недосконала політика надання соціальних трансфертів призвела до того, що соціальні виплати не зменшують, а навпаки, збільшують нерівність у розподілі доходів [20].

Реформа міжбюджетних відносин та зміни до податкового законодавства сприяли підвищенню рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів та забезпечили формування нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами, а також створили умови для мотивацій органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів [20].

Крім міжбюджетних трансфертів, загальносвітовий досвід випробував низку інших інструментів фінансового вирівнювання (рис. 3.2).

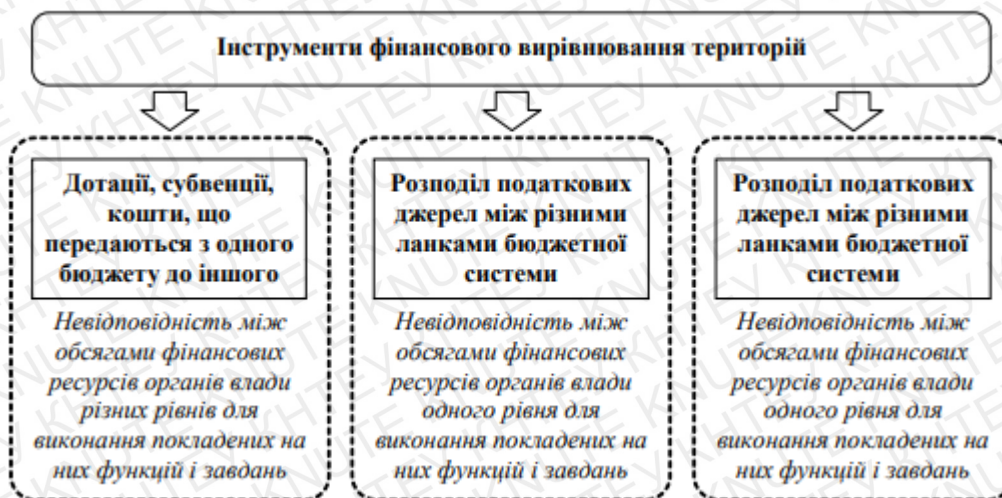

Рис.3.2. Інструменти фінансового вирівнювання територій

В країнах Західної Європи і Північної Америки усунення диспропорцій між видатковими повноваженнями та можливостями отримання доходів для їх реалізації відбувається шляхом розподілу податкових джерел між різними ланками бюджетної системи. Натомість у країнах Південної Америки, Азії та Африки застосовуються механізми дольової участі у податкових надходженнях, які відіграють набагато важливішу роль, ніж міжбюджетні трансферти. Якщо перші дві групи інструментів в тій чи іншій мірі використовуються в Україні, то третя група практично не знайшла практичного застосування [24].

Звичайно, в усіх адміністративно - територіальних одиницях існує різна вартість ресурсів на виробництво суспільних благ і послуг, пов'язана з витратами на електроенергію, рівнем заробітної плати тощо. Крім того, дуже часто територіальний розподіл податкового навантаження не відповідає розподілу отримувачам цих благ та послуг. Механізм фінансового вирівнювання за рахунок міжбюджетних трансфертів дає змогу урівноважити рівень соціально - економічного розвитку не тільки окремих територій, а й держави в цілому. Це найбільш прагматичний крок на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету, побудови гнучкої демократичної системи влади та комплексної реалізації бюджетної політики в регіонах.

Загалом же, сьогодні стан фінансування видатків органів місцевого самоврядування на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації делегованих центральною владою повноважень є надзвичайно складним, а нинішню структуру наповнення місцевих бюджетів не можна вважати досконалою. Натомість ці бюджети повинні функціонувати як злагоджений механізм, забезпечуючи відповідність фінансових ресурсів запланованим асигнуванням. З цією метою вміле використання інструментів фінансового вирівнювання територій дасть змогу не тільки наділити органи місцевого самоврядування необхідними важелями, а й забезпечити спроможність їх до розвитку [24].

Отже, незважаючи на все вищезазначене, основними недоліками міжбюджетних відносин залишаються такі:

- постійна відсутність визначеності у відносинах між ланками бюджетної системи, що виключало будь-яку можливість самостійного бюджетного прогнозування;
- відсутність своєчасного реагування на зміни соціально-економічних умов розвитку держави, що сприяло назріванню суперечностей і, отже, радикальним перетворенням;
- слабе врахування потреб громадян у процесі обрахунку трансфертів і недостатність прав щодо визначення їх обсягів;
- формування місцевих бюджетів відбувається на недосконалій податковій базі трансферти та передані доходи залишаються вагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів;
- місцеві податки і збори є занадто малими, щоб відігравати певну роль у доходах, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів;
- розподіл дотацій та субвенцій мають непередбачуваний і нечіткий характер [20].

Міжбюджетні трансферти в Україні є однією з важливих складових бюджетного регулювання, важливим інструментом удосконалення фінансових

відносин між центральними та місцевими органами влади, визначальним чинником економічної стабільності в країні [11].

Проаналізувавши основні проблеми системи міжбюджетних трансфертів в Україні, можна запропонувати напрями вдосконалення їх функціонування, зокрема: - зменшити дотаційність за умови збільшення власної дохідної бази місцевих бюджетів, до того ж підвищення частки власних доходів сприятиме зростанню самостійності, незалежності й децентралізації органів місцевого самоврядування; - застосувати прямі розрахунки за міжбюджетними трансфертами між Державним бюджетом України та бюджетами територіальних громад усіх рівнів; - вжити заходів щодо об'єднання невеликих адміністративно-територіальних одиниць, бо наповненість бюджетів та якість управління фінансовими ресурсами у таких укрупнених одиницях місцевого самоврядування значно поліпшуються [11].

3.2. Проблеми та напрями вдосконалення системи формування доходів місцевих бюджетів

Формування доходів місцевих бюджетів та пошук резервів їх збільшення є надзвичайно актуальним в умовах розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Вплив місцевих бюджетів на соціальні та економічні процеси суспільства забезпечують їх роль в якості фіскального інструменту органів місцевого самоврядування з метою економічного зростання територіальних громад й адміністративно-територіальних утворень, а також засобу соціального захисту населення. Об'єктивна необхідність доходів місцевих бюджетів обумовлена тим, що в умовах товарно-грошових відносин органи місцевого самоврядування можуть повноцінно виконувати свої функції тільки за наявності фінансових ресурсів [28].

У сучасних умовах, коли здійснюються докорінні зміни у функціонуванні місцевих бюджетів, гостро постає питання формування нової концепції державної регіональної фінансової політики, яка сприяла б забезпеченню фінансової

самостійності місцевих органів влади та їх здатності виконувати функції. Крім того, необхідно реалізовувати нові підходи у взаємовідносинах у системі державного і місцевих бюджетів, які враховували б зміни у територіальних аспектах та фінансових законодавчих актах, що регламентують порядок формування доходної частини місцевих бюджетів (Податковий кодекс України) та функціонування самої бюджетної системи (Бюджетний кодекс України). Це буде сприяти забезпеченню фінансової стабільності регіонів, їх розвитку та удосконаленню міжбюджетних відносин.

Сьогодні свідчить про те, що місцеві бюджети є основним інструментом реалізації регіональної соціально-економічної політики, основною метою якої є, по-перше, децентралізація влади і делегування додаткових функцій з питань економічного та соціального розвитку регіонів; по-друге – ліквідація диспропорцій у фінансовому забезпеченні регіонів; по-третє – забезпечення стабільного та збалансованого соціально-економічного розвитку територій та удосконалення їх міжбюджетних відносин.

Саме місцеві бюджети сприяють досягненню пропорційності у вирішенні щоденних питань сталого розвитку регіонів. Вони виступають одним із інструментів розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту між регіонами та впливають на фінансове забезпечення і вирівнювання. З метою вирішення цих процесів в Україні впровадилась бюджетна децентралізація [15].

Децентралізація владних повноважень та фінансових ресурсів є основою державної політики провідних країн світу. Вагома роль надається органам місцевого самоврядування, а наявність місцевих бюджетів, окремих від державних, забезпечує незалежність органів місцевого самоврядування від органів державної влади. Формування власної фінансової основи для органів місцевого самоврядування регламентована міжнародними нормативно-правовими актами: Всесвітньою декларацією місцевого самоврядування, Європейською декларацією прав міст, Постановою Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД «Про принципи місцевого самоврядування в державах-учасниках союзу», Європейською хартією місцевого самоврядування [22].

Повне впровадження бюджетної децентралізації дозволить, на нашу думку, чітко визначити перелік власних та делегованих повноважень, завдяки чому державні органи влади будуть чітко виконувати свої функції повноваження та мати власне фінансове забезпечення і не перекладати частку своїх функцій на місцеві органи влади. А регіональні органи самоврядування будуть мати більш широке коло повноважень та власне фінансове забезпечення, яке буде незалежним від центральної влади, а це впливатиме на покращення надання суспільних послуг. Тому надзвичайно актуальним постає питання вдосконалення процесу формування доходної частини місцевих бюджетів та пошук шляхів їх збільшення.

Для діючої системи формування доходів місцевих бюджетів в Україні притаманні наступні риси:

- високий рівень бюджетних коштів;
- недостатній рівень власних доходів місцевих бюджетів;
- велика частка трансфертних платежів у доходній частині місцевих бюджетів тощо [52].

На сучасному етапі акумуляція коштів у доходах місцевих бюджетів здійснюється на умовах покриття видатків. Ось чому дуже важливо, щоб бюджетна децентралізація передбачала не лише нові джерела надходжень до місцевих бюджетів, але й нові інструменти впливу місцевих громад на економічне зростання адміністративно-регіональної одиниці та на нарощення бази доходів. Це буде сприяти підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень місцевих органів влади, зацікавленості у збільшенні власних фінансових надходжень, враховувати інтереси громадян, що мешкають на окремих територіях, і об'єднань у територіальні громади. У свою чергу, бюджетна децентралізація передбачатиме наступні шляхи збільшення надходжень до місцевих бюджетів:

1. Збільшення відрахування до державного бюджету з рентної плати за користування надрами (крім нафти і природного газу) з 50% до 75%;
2. Передача до місцевих бюджетів акцизного податку від реалізації через роздрібні мережі пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів,

біотоплива і скрапленого газу, надходжень від ліцензій на право експорту, імпорту та оптової торгівлі алкогольною та тютюновою продукцією;

3. Збільшення відсотка зарахування екологічного податку з 35% до 80%, при цьому 55% будуть направлятися в обласні бюджети, а 25% – до районних бюджетів і бюджетів міст обласного значення;

4. Розширення з 2015 р. бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна [52].

Окрім цього, об'єднані громади отримують увесь спектр повноважень та фінансових ресурсів, що їх на разі уже мають міста обласного значення, зокрема, зарахування 60% податку на доходи фізичних осіб на власні повноваження, прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (зараз прямі відносини мають лише області, райони, міста обласного значення), державні субвенції. Так, в Україні з 2015 р. до доходів місцевих бюджетів відноситься 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств, збір у розмірі 5% вартості реалізованого товару з роздрібного продажу підакцизних товарів, 80% екологічного податку, 25% плати за надра, податку на автомобілі з великим об'ємом двигуна та податку на нерухомість, який включає як житлове, так і нежитлове (комерційне) майно тощо [15].

Такі зміни сприяють підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, стимулюють пошук додаткових фінансових ресурсів (інвестиційних та інноваційних) та розширює права місцевих органів влади. Однак у нинішніх умовах фінансової скрути лунає багато дорікань про начебто надмірне податкове навантаження в Україні. Рівень податкового одержавлення ВВП України відповідає його середнім показникам у світі та Європі. Закордоном податкові ставки здебільшого вищі, ніж в Україні, а щодо прибуткових податків, використовується переважно прогресивна шкала оподаткування. Виняток становить єдиний соціальний внесок, ставка якого справді майже вдвічі вища за прийнятий у світі рівень, але на те є об'єктивні причини, пов'язані зі збереженням солідарної пенсійної системи. Усі спроби знизити її без проведення реальної, а не

декларативної пенсійної реформи приречені на невдачу або спровокують колапс системи пенсійного забезпечення.

В Україні необхідність зниження податкового навантаження щоразу пояснюється потребами активізації підприємницької діяльності та детінізації економіки. При цьому стверджується, що воно неодмінно спричинить збільшення надходжень до бюджету. Проте ні помітної активізації й детінізації економіки, ні реального примноження податкових надходжень не стається. Тому необхідно відмовитися від декларативних підходів до податкової політики та почати враховувати фінансові реалії, а саме: податки треба збирати в такому обсязі, скільки потрібно для повноцінного забезпечення реалізації функцій держави; платити податки повинні всі відповідно до своїх доходів, і бізнес у тому числі.

Кінцевим результатом децентралізації місцевих бюджетів, на нашу думку, має стати створення такої моделі місцевих бюджетів, яка б відповідала принципу федералізму і ґрунтувалася б на конституційній основі; забезпечувала б економічний розвиток регіону та їх економічних суб'єктів, за участю яких безпосередньо сплачуються податки та збори, з одного боку. З іншого – тих, хто безпосередньо здійснює управління місцевими бюджетами, приймає самостійні рішення у розподілі та використанні суспільних благ – це органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування, які представляють та захищають інтереси економічних суб'єктів як жителів окремої адміністративно-територіальної одиниці.

Розподіл повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, розподіл джерел фінансових ресурсів між бюджетами буде сприяти посиленню відповідальності місцевих органів влади за формування та використання місцевих коштів з метою піднесення рівня добробуту населення [15].

Сьогодні основна частка надходжень припадає на два податки – податок з доходів фізичних осіб та єдиний податок. А отже, виникає питання щодо ефективності системи формування доходів місцевих бюджетів у частині інших джерел, визначених Податковим та Бюджетним кодексами України. Підкреслимо

і той факт, що податок з доходів фізичних осіб ураховується при визначенні міжбюджетних трансфертів та не належить до місцевих податків і зборів, а відповідно органи місцевого самоврядування не мають достатніх важелів впливу на його адміністрування. Досить невелика частка неподаткових надходжень у структурі місцевих бюджетів пояснюється як обмеженістю ресурсів, за рахунок яких можна отримати надходження, наприклад, щодо отримання надходжень за рахунок здавання в оренду майна, що перебуває у розпорядженні органів місцевого самоврядування, так і в багатьох випадках відсутності належної уваги та активності органів місцевого самоврядування стосовно залучення таких коштів, наприклад у питаннях визначення вартості майна, підприємницької діяльності тощо.

При тому, що процес розроблення та вдосконалення нормативно-правової бази в частині формування місцевих бюджетів триває в Україні більше 26-ти років і протягом усього цього періоду проблема централізації фінансових ресурсів та відсутності балансу між повноваженнями, покладеними на органи місцевого самоврядування, й фінансами, які направляються на їх здійснення, залишається неподоланою. При тому, що політики, науковці, територіальні громади постійно наголошують на необхідності прийняття відповідних нормативних актів, пропонують зміни до законодавства, упроваджені нові Бюджетний та Податковий кодекси України, результативні показники місцевих бюджетів свідчать, що тенденції залишаються незмінними: місцеві бюджети дотаційні, більшою мірою формуються за рахунок міжбюджетних трансфертів, місцеві податки і збори займають замалу частку у структурі доходів [22].

Подальші дослідження методологічних засад міжбюджетних відносин доцільно проводити на основі обґрунтування необхідності горизонтального вирівнювання між бюджетами місцевого самоврядування, розроблення моделей таких відносин та визначення ролі такого вирівнювання у формуванні дієздатних громад у контексті узгодження інтересів громад з регіональними та державними інтересами. Одним із факторів забезпечення ефективного використання міжбюджетних трансфертів має стати планування бюджету на коротко-, середньо-

і довгострокову перспективу на трьох рівнях - загальнодержавному, галузевому та регіональному [27].

Отже, виходячи з усього вищезазначеного, можна зробити висновок, щоб формування доходів місцевих бюджетів було ефективним, необхідно:

- продовжувати дотримуватись обраного напрямку щодо децентралізації, так як бачимо, що це приносить досить позитивні результати для економічного та соціального розвитку регіонів. На нашу думку, це має стати основним вектором розвитку як розвитку економіки на місцевому рівні, так і економіки країни загалом;
- втілювати на практиці заходи щодо запобіганню корупції, що є можливим лише при відповідному законодавству. Тобто вдосконалення законодавчої бази щодо формування та використання доходів місцевих бюджетів також має стати одним із основних напрямів розвитку;
- забезпечити максимально можливий рівень прозорості використання коштів місцевих бюджетів органами місцевої влади, що також є можливим лише за умови відповідної законодавчої бази;
- надати органам місцевого самоврядування право коригувати ставки місцевих податків і зборів, здійснивши при цьому пильний контроль з боку органів державної влади;
- вивчати зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів та запроваджувати його в нашій країні. При цьому обов'язково необхідно враховувати специфіку економіки нашої країни, а не бездумно переймати досвід інших.

Висновки і пропозиції

В умовах ринкової економіки місцевий бюджет є одним з важливих інструментів, за допомогою якого відбувається реалізація заходів соціально-економічного та політичного розвитку.

Доходи місцевих бюджетів є основою фінансової бази органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність доходів місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати фінансовий потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів, що розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення.

Проаналізувавши обсяги доходів місцевих бюджетів України за останні роки, бачимо, що спостерігається їх стабільне зростання. У 2015 році надходження до місцевих бюджетів становили 170 645 млн грн, у 2016 році – 214 000 млн грн, а в 2017 – 223 090 млн грн. Порівнюючи обсяги надходжень до місцевих бюджетів, слід зазначити, що темп приросту доходів місцевих бюджетів у 2017 році відносно до 2015 року, становить майже 31%.

Найбільшим джерелом наповнення місцевих бюджетів являються податкові надходження, їх частка з кожним роком має тенденцію до збільшення.

Серед неподаткових джерел наповнення місцевих бюджетів провідне місце належить надходженням бюджетних установ, адміністративним зборам і платежам, доходів державних підприємств (окрім НБУ).

Одним із факторів того, що доходи місцевих бюджетів зберігають в останні роки тенденцію до зростання є, на мою думку, проведення децентралізації. 1 квітня 2014 року, розпорядженням Кабінету Міністрів України, була прийнята Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що ознаменувало початок реформи місцевого самоврядування, яка базується на основі положень Європейської Хартії.

Збільшення фінансових ресурсів, дозволяє органам місцевого самоврядування, більш самостійно реалізовувати місцеві стратегії розвитку, значно покращити інфраструктуру та благоустрій населених пунктів.

Зважаючи на проведений аналіз, можна констатувати, що потрібно посилено працювати над збільшенням власної дохідної частини. В першу чергу, це робота з діючою податковою базою, на основі податкових паспортів. Вагомою складовою є написання проектів та залучення грантових коштів для стимулювання економічної діяльності, збільшення зайнятості та залучення інвесторів, які зможуть створювати додаткові робочі місця в громадах. Також важливо використовувати інструмент міжмуніципального співробітництва для оптимізації витрат на апарат управління.

Основними недоліками міжбюджетних відносин залишаються такі:

- постійна відсутність визначеності у відносинах між ланками бюджетної системи, що виключало будь-яку можливість самостійного бюджетного прогнозування;
- відсутність своєчасного реагування на зміни соціально-економічних умов розвитку держави, що сприяло назріванню суперечностей і, отже, радикальним перетворенням;
- слабе врахування потреб громадян у процесі обрахунку трансфертів і недостатність прав щодо визначення їх обсягів;
- формування місцевих бюджетів відбувається на недосконалій податковій базі трансферти та передані доходи залишаються вагомих джерелом формування доходів місцевих бюджетів;
- місцеві податки і збори є занадто малими, щоб відігравати певну роль у доходах, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів;
- розподіл дотацій та субвенцій мають непередбачуваний і нечіткий характер.

Пріоритетом державної бюджетної політики на середньострокову перспективу в частині регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової спроможності, підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні.

З метою підвищення передбачуваності і послідовності бюджетної політики, у тому числі на місцевому рівні, Основними напрямками бюджетної політики на 2018–2020 роки передбачено запровадження середньострокового бюджетного планування. Середньострокове бюджетне планування базується на тому, що бюджет складається на три роки і усі розпорядники коштів мають змогу наглядно бачити як відбуватиметься їх фінансування за даний період і до чого їм потрібно бути готовими. Отже, місцеві органи влади більш охоче будуть вкладати кошти у розвиток інфраструктури певної території, розвитку соціальної сфери [6].

Реформа місцевого самоврядування, яка наразі проводиться, приносить позитивні результати для економічного розвитку як на місцевому рівні, так і на рівні країни загалом. Повне впровадження бюджетної децентралізації дозволить, на нашу думку, чітко визначити перелік власних та делегованих повноважень, завдяки чому державні органи влади будуть чітко виконувати свої функції повноваження та мати власне фінансове забезпечення і не перекладати частку своїх функцій на місцеві органи влади. А регіональні органи самоврядування будуть мати більш ширше коло повноважень та власне фінансове забезпечення, яке буде незалежним від центральної влади, а це впливатиме на покращення надання суспільних послуг. Тому надзвичайно актуальним постає питання вдосконалення процесу формування доходної частини місцевих бюджетів та пошук шляхів їх збільшення.

Отже, розглянувши динаміку доходів місцевих бюджетів, деякі фактори, які на них впливають, можна дійти до висновку, що все-таки спостерігається їх поступове стабільне зростання. На це має суттєвий вплив реформа місцевого самоврядування, що свідчить про необхідність продовження просування в обраному напрямку, з урахуванням досвіду та гнучкістю до змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 із змінами, внесеними згідно Закону № 2246 -VIII від 07.12.2017. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>
3. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р. №280/97-ВР із змінами, внесеними згідно Закону № 2376-VIII від 22.03.2018, ВВР, 2018, № 18. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // ВВР. – 2011. – №№13-17. – ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення "збалансованість бюджету", використаного в частині третій цієї статті від 27.11.2008 № 26-рп/2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-08>
6. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
7. Батажок С. Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / С. Г. Батажок // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - № 2. - С. 86-91 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_2_23
8. Булгакова С.О., Василенко Л.І., Недбаєва С.М., Фінанси. Бюджетна система України. / С.О.Булгакова, Л.І. Василенко, С.М. Недбаєва. – Київ, 2004 р. с.390

9. Василик О.Д. Бюджетна система України: [підручник] / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр учбової літератури, 2004. – 544с.
10. Гапонюк М.А. Місцеві фінанси: навч.метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2002. — 184 с.
11. Глухова В.І. Міжбюджетні трансферти як форма бюджетного регулювання. / В. І. Глухова, Ю. М. Кравченко // Економіка і регіон. - 2014. - № 4 (47). - С. 80-84.
12. Дума В.Л. Міжнародний досвід формування бюджетного потенціалу місцевих фінансів/ Економіка і суспільство/ Випуск №13. – 2017 [Електронний ресурс]– Режим доступу www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/183.pdf
1. Каспрук А.Ю. Доходи місцевих бюджетів: проблеми забезпечення та резерви збільшення / А. Ю. Каспрук // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2012. - Вип. 9(2). - С. 60-70. –[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2012_9%282%29__10
13. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: підруч. / За ред. О.П. Кириленко (2-ге вид., доп. і перероб.). — Тернопіль: ТНЕУ, 2015. — 448 с.
14. Клівіденко Л.М., Мацедонська Н.В. Основні шляхи удосконалення функціонування місцевих бюджетів у сучасних умовах / Глобальні та національні проблеми економіки/ Випуски №9. – 2016 [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/131.pdf>
15. Козенко А.О. Міжбюджетні трансферти як інструмент вертикального фінансового вирівнювання / Економічний форум. – Луцьк: ЛНТУ, 2014. - Вип. 2. – с. 194-199 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elibrary.ru/contents.asp?id=33950311>
16. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: [навч. посібник] / В.І. Кравченко. - К. : Знання, КОО, 1999. – 487 с.
17. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети та механізми їх формування / Кульчицький М.І. // Фінанси України. – 2002 р. - №9

18. Лопушняк Г.С., Лободіна З.М., Скибиляк С.І. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні // Світ фінансів. - 2014. - Вип. 1. - С. 131-142. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2014_1_16
19. Мізіна І.В., Кочергіна О.В. Офіційні трансферти як джерело доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pap.in.ua/5_2017/73.pdf
20. Пасічник Ю.В. Бюджетна система: навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2006. – 607 с
21. Паутова Т. О. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення / Т. О. Паутова // Публічне управління: теорія та практика. - 2014. - Вип. 1. - С. 132-138. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2014_1_22
22. Пилипів В. До питання про федералізацію України: проблеми забезпечення бюджетної самодостатності регіонів / В. Пилипів // Економіка України. – 2011. – № 3. – С. 26–34
23. Письменний В.В. Міжбюджетні трансферти як інструмент фінансового вирівнювання територій / Економічна наука/ Економіка та держава №6.– 2017 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2017/7.pdf
24. Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. — Тернопіль: Видавн.поліграф. центр "Економічна думка", 2012. — 200 с.
25. Попова С.П. Удосконалення наповнення місцевих бюджетів/ С.П. Попова// Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – №17. – С.112-115
26. Проблеми міжбюджетних трансфертів та шляхи їх вирішення/ Фінансова аналітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finalearn.com/lifers-1248-1.html>
27. Проценко Ю.М. Проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів/ Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Том 15. Вип. 1 (32) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/93966/89479>

28. Стойко О.Я. Фінанси: навч. посіб. / О.Я. Стойко, Д.І. Дема - К. : Алерта, 2014.- 431 с
29. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/121/knp121_93-97.pdf
30. Чала Н.Д., Лазоренко Л.В. Бюджетна система: навч. посібник. - К.: Знання, 2010. – 223 с.
31. Чорна Н. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні : Наукова конференція. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/734>
32. Чуркіна І.Є, Бобошко Л.І. Роль місцевих бюджетів у зміцненні фінансової незалежності регіонів/ Серія Економічні науки: Науковий журнал. - №5-6 (76-77) 2014. – С. 143
33. Юрій С.І., Федосов В.М. Фінанси: підручник. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова 2-ге вид. переробл. і доповн. — К. : Знання, 2012. — 687 с
34. Аналіз бюджетів ОТГ Чернівецької області [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bukinfo.com.ua/show/news?lid=106308>
35. Бюджет: Доходи бюджету / Ціна держави [Електронний– ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/>
36. Децентралізаційні новини Буковини та Бессарабії. Власні надходження до бюджетів Чернівецької області [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <https://razom.cv.ua/?p=58>
37. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансового забезпечення місцевих органів влади [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/177.pdf
38. Міжбюджетні трансферти у фінансовому вирівнюванні адміністративно-територіальних формувань: стаття. Журнал «Економіка і суспільство», випуск №10, 2017. [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/109.pdf

39. Місцеві бюджети [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/local-budg?page=2
40. Місцеві бюджети: перші підсумки 2017 року [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8053>
41. Місцеві бюджети та міжбюджетні трансферти (до пояснювальної записки).
42. Оцінка основних показників бюджетної децентралізації в Україні за 2015-2017 роки [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <http://ngoipr.org.ua/news/otsinka-osnovnyh-pokaznykiv-byudzhetnoyi-detsentralizatsiyi-v-ukrayini-za-2015-2017-roky/>
43. Передача коштів між місцевими бюджетами: Лист МФУ від 24.11.2015 р. 31-05230-10-10/36011 [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: uteka.ua/ua/publication/Peredachia-sredstv-mezhdu-mestnymi-byudzhetami
44. Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/law-52/section-286/article-11198/>
45. Прогнозування доходної частини місцевих бюджетів / Ефективна економіка № 12, 2012 [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1611
46. Скільки у 2018 році держава віддасть місцевим бюджетам? [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: infoprostir.com.ua/?p=79623
47. Структура місцевих податків [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/67/Struktura-A3_4_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA_.pdf
48. Фінансова децентралізація: експертна стаття [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/5244>
49. Фінансові результати місцевих бюджетів за 5 місяців 2018 року стаття [Електронний–ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/9047>
50. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах [Електронний ресурс]– Режим доступу: leksii.com/1-36310.htm

51. Формування місцевих бюджетів на 2018 рік: міжбюджетні трансферти. Частина II [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/6571>
52. Чи бути в Бюджеті-2015 децентралізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovoidilo.ua/articles/6675/2014-12-30/byt-li-v-byudzhete-2015-decentralizacii.html>
53. Що таке міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.censor.net.ua/m3031398>

ДОДАТКИ

Додаток А

Методи планування та прогнозування які застосовуються у зарубіжній практиці

Автор та джерело	Методи та підходи	Головна зміст методу
МВФ	На основі прогнозних моделей	Використовують економетричні моделі, завдяки яким можна враховувати загальну взаємозалежність податкової системи та макроекономічного розвитку й моделювати вплив різних рішень, що приймаються щодо податків та бюджету, на економіку та бюджет у цілому.
МВФ	Підхід на основі фактичних податкових ставках	Основною перевагою даного підходу є простота, що зумовлює його широке використання в практиці податкового прогнозування в багатьох країнах.
МВФ	Прагматичний підхід	У його основі - вибір методів для конкретного випадку. Має такий алгоритм: I етап - з'ясувати, які зміни відбулися в податковій системі за поточний період; II етап - або оцінити еластичність більшості основних категорій баз оподаткування, або використати підхід на основі фактичної податкової ставки; III етап - урахувати вплив будь-яких державних заходів щодо податкових

		надходжень, передбачених на прогнозований період.
Країни ОЕСР	Екстраполяція минулих тенденцій	<p>Екстраполяція - найпростіший метод прогнозування: розрахунок лінійного тренду за показниками минулих років та продовження його на як завгодно далекий період у майбутньому або за допомогою побудови і розв'язання системи рівнянь так званої лінійної множинної регресії, де кожне рівняння описує залежність фіскального показника в даному періоді від значення цього самого показника в попередньому періоді. Плюси і мінуси таких моделей очевидні. Їх низька вимогливість до наявності різноманітних даних іноді робить їх незамінними. Водночас надзвичайно спрощений погляд на взаємозв'язку економічних змінних у таких моделях сильно знижує їх ефективність, тому такі моделі вкрай рідко використовуються в країнах ОЕСР</p>

Додаток Б

Методи планування доходів місцевих бюджетів що застосовуються в Україні

Автор і джерело	Методи	Пояснення
Крисоватий А.І	Крисоватий А.І	<p>Метод, який базується на ланцюгових підстановках фактичних надходжень податків і планових, що розраховуються відповідно до наперед визначених середніх темпів приросту податкової бази за останні роки. Такий метод є досить цікавим у науковотеоретичному плані, але водночас його результати бувають досить відірваними від практичної реальності. Використавши метод апіорі за ознакою коефіцієнта еластичності, автор пропонує згрупувати всі податки і податкові платежі у три групи. 1. $KR < 1$ - прями податки, у розрахунок яких закладаються пропорційні підходи до визначення ставки податку, а також використання неоподаткованого мінімуму. 2. $KR = 1$ - податки на споживання, зокрема податок на додану вартість і акцизний збір (базуються на стабільності споживання порівняно з отриманням доходів чи процесом нагромадження</p>

		Продовження дод. Б капіталу). 3. $KR > 1$ - податки, у розрахунок яких закладаються прогресивні шкали для визначення конкретної ставки податку. Поєднання методів економічного моделювання і методів емпіричного досвіду (зокрема, дослідження динамічних рядів минулого) окреслило можливість врахування впливу еластичності на співвідношення запрограмованих податкових показників і показників валового внутрішнього продукту.
Огонь Ц. Г	Балансовий	Разом з ним при прогнозуванні доходів бюджету використовують і економікостатистичні та економетричні методи (екстраполяція, кореляційно-регресійні моделі тощо).
Огонь Ц. Г	Нормативний	Передбачає розрахунок очікуваних значень податкових доходів бюджету на основі встановлених нормативів, зважених на індекс споживчих цін та дефлятор ВВП.
Огонь Ц. Г	Комплексний	Поєднує в собі балансовий та нормативний методи
Лапшин Ю. В., Леміш А. М	Економічні методи	Метод реальної (ефективної ставки): передбачає розрахунок реальної ставки як

Продовження дод. Б

співвідношення суми податкових надходжень і величини податкової бази. Прогнозне значення розраховується як добуток цієї ставки на величину майбутньої податкової бази. Метод репрезентативної податкової системи: являє собою прогнозування (чи оцінювання) потенційних податкових надходжень бюджету регіону за допомогою застосування стандартних (чи середніх по країні) податкових ставок до відповідних податкових баз. При цьому дані про розмір податкової бази в регіоні надаються податковими органами держави. Метод макроекономічних показників: заснований на спроможності регіональної влади мобілізувати податкові доходи залежно від сумлінності платників податків. Ці доходи обчислюються на підставі середньої частки податкових вилучень у кінцевому доході на території субнаціональних адміністративно-територіальних утворень, тобто моделювання здійснюється без урахування особливостей податкових баз і ставок

		окремих податків. Метод міжгалузевого балансу.
Миронова О. А., Саакян Р. Я	Детермінований прогноз	Умовний метод прогнозування податкових надходжень (статистичні та динамічні моделі) використовується для отримання прогнозних значень агрегованих надходжень для врахування прямих ефектів впливу на податкову базу та структуру податків (базується на одержанні оцінок еластичності податкових надходжень за базою оподаткування)
Азаров М. Я. та Ярошенко Ф. О.	Метод ефективної податкової ставки	Ефективну податкову ставку розраховують діленням суми податку, зібраного у попередньому періоді, на показник бази оподаткування (не враховує виявленого та непогашеного податкового боргу), тобто при прогнозуванні упускається сума боргу, що буде сплачена в наступному періоді та яка знову виникне. Тому даний метод не дає достатньо точних розрахунків, оскільки сьогодні важко оцінити потенційну податкову базу надходжень.